

PRIRUČNIK ZA RODITELJE DECE SA SMETNJAMA U RAZVOJU

Urednici:

Marija Randić

Vlade Satarić

PRIRUČNIK ZA RODITELJE DECE SA SMETNJAMA U RAZVOJU**Izdavač:**

Udruženje građana „Snaga prijateljstva“ – Amity
Beograd, ulica Španskih boraca 4, 11 070 Novi Beograd
Tel/fax 011/21-31-261
e-mail: amity1@eunet.rs
www.amity-yu.org

Dizajn i priprema za štampu:

Ivan Halupka

Štampa:

Štamparija INPRESS, Beograd

Tiraž: 400 primeraka

ISBN 978-86-909805-7-4

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

376.1-056.26/.36-053.2(035)

PRIRUČNIK ZA RODITELJE DECE SA SMETNJAMA
U RAZVOJU / [urednici Marija Randić,
Vlade Satarić]. - Beograd : Udruženje građana
„Snaga prijateljstva“ - Amity, 2011 (Beograd
: Inpress). - 56 str. : graf. prikazi ; 21 x 21 cm

Tiraž 400. - Str. 3: Uvod / urednici. -
Napomene uz tekst.

ISBN 978-86-909805-7-4

1. Ранђић, Марија, 1982- [уредник] 2.

Сатарић, Владе, 1979- [уредник]

а) Деца са посебним потребама - Приручници
COBISS.SR-ID 185825292

Beograd, avgust 2011. godine

Sadržaj:

UVOD	3
KADASEUPORODICIRODIDETESASMETNJAMAURAZVOJU, N.H.Vanyan.....	4
1. DEO - ULOGA IZNAČAJ PORODICE ZA DETE SA SMETNJAMA U RAZVOJU	4
1.1 Šta znači postati roditelj?.....	4
1.2 Šta znači postati roditelj deteta sa smetnjama u razvoju?.....	4
1.3 Moguće poteškoće roditelja koje dolaze sa rođenjem deteta sa smetnjama u razvoju.....	7
1.4 Stav roditelja prema detetu sa smetnjama u razvoju.....	8
1.5 Kratak opis nekih razvojnih teškoća.....	9
2. DEO - PRAKTIČNE PREPORUKE O TOME KAKO PRIHVATITI SITUACIJU	13
2.1 Lične potrebe roditelja.....	14
2.2 Druga deca u porodici.....	15
2.3 Odnosi između supružnika.....	15
2.4 Ponašanje i stavovi okoline prema vašem detetu.....	16
2.5 Formiranje i razvoj odnosa između roditelja i deteta.....	17
2.6 Šta je važno upamtiti u ophođenju sa detetom sa smetnjama u razvoju.....	17
2.7 Osetite svoje dete.....	20
2.8 Preporuke roditeljima o tome kako da razgovaraju i odnose se prema detetu sa smetnjama u razvoju.....	21
RAZVOJ IGROVNIH AKTIVNOSTI KOD DECE SA SMETNJAMA U RAZVOJU	
U PREDŠKOLSKOJ DOBI, K.H.Mirzoyan	22
3. DEO - KRATAK UVOD U TRENING IGROVNIH AKTIVNOSTI	22
4. DEO - PRVI NIVO IGARA	28
4.1 Igre uloga.....	30
4.2 Didaktičke igre.....	33
4.3 Igre Akcije.....	36
5. DEO - DRUGI NIVO IGARA	39
5.1 Igre sa scenarijima.....	39
5.2 Didaktičke igre.....	41
5.3 Igre akcije.....	44
6. DEO - TREĆI NIVO IGARA	47
6.1 Igre uloga.....	47
6.2 Didaktičke igre.....	48
6.3 Igre akcije.....	51
6.4 Pozorišne igre.....	55
7. UMETO ZAKLJUČKA	56

UVOD

Porodice koje dobiju dete sa smetnjama u razvoju suočavaju se sa nizom emotivnih, psiholoških i praktičnih poteškoća, koje prete da dugoročno naruše porodični sklad i povećavaju verovatnoću smeštaja deteta u instituciju.

Ovaj Vodič ima za cilj da doprinese boljem razumevanju osobenosti dece sa različitim smetnjama u razvoju, sticanju praktičnih znanja i veština koje će olakšati brigu o njima i stvaranju uslova da se ona na najbolji način razvijaju i uče o svetu oko sebe.

Vodič je sastavljen iz dva dela. Prvi deo je posvećen prikazu porodične dinamike i odnosa sa okolinom porodica ove dece, kao i praktičnim preporukama za prevazilaženje najčešćih teškoća i izazova sa kojima se one suočavaju.

Kako sva deca, što naravno važi i za decu sa razvojnim smetnjama, kroz igru lakše uočavaju svet oko sebe i uče o njemu, u drugom delu prikazane su igrovne aktivnosti u tri nivoa složenosti (od najlakših do najtežih). One, pored doprinosa usvajanju veština i znanja i razvoju sposobnosti deteta, mogu predstavljati i moćan alat za roditelje/nastavnike/vaspitače da uključe decu sa smetnjama u razvoju u grupe „tipične dece“ i tako stvore atmosferu za njihovo upoznavanje, razumevanje različitosti i razbijanje predrasuda.

Namenjen je prvenstveno roditeljima/starateljima dece sa smetnjama u razvoju, ali i stručnjacima iz organizacija/institucija koji rade sa njima/za njih, kao i svim ostalim ljudima koji su zainteresovani da bolje razumeju potrebe za podrškom kod ove dece i njihovih porodica i pomognu da se oni ravnopravno uključe u sve tokove života lokalne zajednice.

Original nazivi brošura su: „When a Special Need Child is Born in Family“, Autor: N. H. Vanyan i „Development of Gaming Activities of the Preschool Age Children with Special Needs“, Autor: K.H.Mirzoyan. Autori originalnih tekstova su stručnjaci iz Jermenije, a pisali su ih pod pokroviteljstvom organizacije World Vision. Prevod tekstova sa engleskog na srpski jezik uradila je Verica Rečević. Prilagođavanje tekstova našem kulturološkom kontekstu, dopunu istih i štampanje ovog Vodiča finansijski su omogućili: World Vision, Agroinvest i Austrijska agencija za razvoj (ADA), a u okviru projekata „Angažovanje Vlade u ime ruralnih porodica sa decom sa smetnjama u razvoju i „Zadržimo ih kod kuće“, koje realizuje Amity. Krajnji cilj projekata je prevencija i smanjenje institucionalizacije dece sa smetnjama u razvoju iz ruralnih područja.

U Beogradu, avgust 2011. godine

Urednici

1. DEO

Uloga i značaj porodice za dete sa smetnjama u razvoju

Šta znači postati roditelj?

Kada neko postane roditelj, pre svega je neophodno da se prilagodi na novo, ranije nepoznato stanje. Čovek u ovoj situaciji odmah počne da oseća odgovornost i brigu prema drugom biću. Uloge roditelja i njihovi međusobni odnosi se menjaju. Dakle, rođenje deteta predstavlja stanje, koje sa sobom donosi niz izazova, ali sa njima i veliku sreću i zadovoljstvo.

Ponos mladih roditelja, koji su „autori” ove magije, pomaže im da prevaziđu mnoge teškoće, kao što su neprospavane noći ili dnevni problemi, koji su vezani za negu deteta. Po pravilu, mlade roditelje još više zbližava osećaj da imaju važnu ulogu u jednom značajnom događaju.

Odnos između deteta i roditelja se neprestano razvija. U početku, kada roditelji nisu u potpunosti navikli na novu situaciju, mogu se zbuniti i trpeti stres, pošto taj „mali čovek” oduzima previše vremena i energije. U nekim trenucima ove nove odgovornosti mogu izgledati kao preveliko breme.

Međutim, bespomoćnost i zavisnost deteta kod roditelja razvija zaštitnička osećanja i nežnost. Njihov odnos neprestano jača i, konačno, roditelj nauči da ispunjava potrebe deteta, a uzajamna ljubav i osećanja prevlađuju među njima.

1.2 Šta znači postati roditelj deteta sa smetnjama u razvoju?

Kada se u porodici rodi dete sa smetnjama u razvoju, to je neočekivan događaj koji zahteva da roditelji promene uobičajeni tok života i mobilišu sve svoje materijalne i psihološke resurse. Kako oni željno očekuju rođenje deteta i porodičnu sreću, uglavnom nisu spremni za poteškoće i probleme koji dolaze sa rođenjem „drugačijeg” deteta. Njihovi se životi tada drastično promene, zauvek. Mnogi od njih dugo ne mogu da se izbore sa „nepravdom sudbine”. Mnogima je teško da zavole bebu koja ne može da ispuni njihova očekivanja.

Postoji dugačka lista psiholoških poteškoća koje se javljaju u svakoj porodici, a tiču se rođenja deteta sa smetnjama u razvoju. U ovoj situaciji, najvažnije je da porodica prihvati dete, zato što to ima odlučujuću ulogu u njegovom budućem razvoju. Oni roditelji koji prihvataju dete, onakvim kakvo ono jeste, i srećni su sa svakim njegovim napretkom, po pravilu, puno postižu. Roditeljska osećanja, koja im omogućavaju da prepoznaju makar i veoma male želje deteta, čineći da one postaju ostvarive, imaju najveći i nezamenljivi efekat u razvoju deteta.

„...Kada mi je doktor prvi put saopštio dijagnozu mog deteta, osetila sam se potpuno izgubljenom, bespomoćnom, i nespremnom za to što mi je sudbina pripremila. Bila sam obuzeta mišlju da je moja greška to što je dete rođeno sa smetnjama u razvoju, ili da sam kažnjena za neki greh... Tada nisam znala šta da radim, kako da nastavim sa životom, šta će biti sa mnom i suprugom i da li ćemo se ikada odlučiti da imamo još dece. Osećala sam se veoma usamljenom i bespomoćnom. U duši sam osećala strašnu bol i tugu.

Bolno je sećanje na dan kada mi je doktor prvi put saopštio dijagnozu deteta. Bila sam izgubljena i nisam znala kome da se obratim, kako da se ophodim i razgovaram sa svojim detetom. Pokušala sam da pročitam neku literaturu o detetovoj bolesti, ali je ona bila na stranim jezicima i prepuna stručnih termina. Prošla sam kroz veoma težak period sa svojim detetom. Zato, kada vidim roditelje poput mene, imam veliku želju da sa njima podelim svoje iskustvo i pružim im dva vrlo važna saveta:

- *Najpre, bez obzira koliko je to bolno i teško, biće bolje da nakon nekog vremena prihvatite činjenicu da vaše dete ima neke probleme. Što pre prihvatite ovu činjenicu, to ćete brže pomoći svom detetu da prevaziđe probleme.*
- *Mislim da mi je jedna stvar najviše pomogla da živim i nosim se sa svim poteškoćama koje su mi se našle na putu - to je ljubav koju osećam prema svom detetu. Shvatila sam da je, bez obzira koliko mi je teško, ispred mene samo jedno nedužno i malo stvorenje koje je bespomoćno, kome je potrebna moja pomoć, koje bezgranično volim i za koje snosim veliku odgovornost. Moje dete nema nikog prečeg na ovom svetu, i nikoga ko ga voli tako iskreno kao ja...*

„...Čekala sam predugo rođenje svog deteta... Ali, kada se moja ćerka rodila, zagrlila sam je čvrsto po prvi put i shvatila da nešto nije u redu. Moj život je tu stao, da bih tada započela neki drugi život, beznadežnu budućnost i beskonačna lečenja. Ljudi oko mene su me neprekidno ubeđivali da neću moći ništa da promenim, da su svi moji naponi beskorisni, da se bolest ne može izlečiti i da je jedini način da se odrekнем deteta... Ali, kada bih gledala u to nedužno i bespomoćno stvorenje, shvatila bih da nemam dovoljno snage da donesem tu odluku, da tom malom detetu treba pomoć i nega i da niko drugi ne može to uraditi bolje od mene...

Danas mogu ponosno reći da nisam pogrešila. Imam divnog i bliskog prijatelja – svoju ćerku, koja je uvek kraj mene i unosi svetlost u moj život. Uprkos svim mišljenjima da ona neće moći da hoda, priča i piše – ona to može! Sada ume čak i da napiše svoje ime. Mi zajedno šetamo i pričamo o različitim stvarima. Ona je moj nezamenljivi prijatelj. Zahvalna sam svim onim stručnjacima koji su me podržavali u ovim teškim vremenima i koji su mi svojim praktičnim savetima pomogli da prevaziđem sve poteškoće.

Dragi roditelji, molim vas, nikad ne odustajte i ne pomišljajte da su vam sva „vrata“ zatvorena. Mi, majke, imamo moćno oružje u rukama, na koje često zaboravimo - to je naša LJUBAV prema detetu... Ovo oružje može otvoriti mnoga vrata i osvojiti mnoge bitke... Danas se mogu u potpunosti smatrati srećnom majkom zato što bezgranično volim svoje dete i od prvih trenutaka njenog života, ja primam brižnu, zahvalnu i iskrenu ljubav od nje. Nikada neću odustati od svog deteta!”¹

Kada se detetu dijagnostikuju vidljivi poremećaji (na primer, telesni invaliditet), ili se utvrde znaci funkcionalnog poremećaja (na primer, Daunov sindrom), roditelji nisu spremni na vest da ništa neće biti onako kako su očekivali. Ova vest je veoma iscrpljujuća, samim tim što je neočekivana. Stanje šoka se kod roditelja pojačava umorom i stresom koji je postojao još za vreme trudnoće. Neki roditelji opisuju tu situaciju kao preokret od srećnih očekivanja do dubokog razočaranja. Drugima je potrebno mnogo napora kako bi prevazišli stres. Stanje šoka može potrajati čak danima, nedeljama, mesecima ili godinama nakon toga. Ipak, duboko u svom srcu, oni ne prestaju da se nadaju da će sve biti u redu.

Rađena su brojna istraživanja o porodicama koje imaju decu sa smetnjama u razvoju, a neka od njih² pokazuju da one imaju sledeće osobenosti:

- Društveni kontakti porodica su narušeni (sa rođacima, prijateljima, lekarima, nastavnicima i ostalim stručnim licima). U takvim slučajevima, porodica pokušava da se izoluje od društva, što nije primerena reakcija. Ovi roditelji izbegavaju i saradnju sa vrtićima, a u budućnosti, i sa školama.
- Često su i odnosi unutar porodice narušeni, i to naročito odnosi između supružnika. Po „pravilu“, položaj očeva se drastično menja. Oni su isuviše osetljivi na činjenicu da njihovo dete ima probleme, i imaju osećaj da su oni i ostatak „zdravih“ članova porodice „napušteni“. U najtežim slučajevima, dolazi i do razvoda.
- Proširenje porodice može, takođe, biti ugroženo. Par može odlučiti da nema više dece čak i u slučaju veoma malog rizika, ili mogu poželeti da ponovo dobiju dete iako znaju da postoji veliki rizik.

¹ Reči majke deteta sa smetnjama u razvoju

² Semag

- Dosta roditelja ne prihvata odmah procenu o razvojnim smetnjama svog deteta. Oni ulažu puno truda i troše značajna sredstva na preglede stručnjaka i ne prestaju da se nadaju da će ova procena biti osporena. Često postoji i nerazumevanje u vezi sa lečenjem i brigom o detetu.

1.3 Moguće poteškoće roditelja koje dolaze sa rođenjem deteta sa smetnjama u razvoju

U ovom delu Priručnika, želeli bismo da vas upoznamo sa fazama sa kojima se suočavaju porodice u kojima su rođena deca sa smetnjama u razvoju. U svom istraživanju, psiholozi su izdvojili četiri glavne faze:

- 1. stanje šoka, bezizlaznosti, ponekad i straha**
- 2. odbijanje, neprihvatanje da dete ima smetnje**
- 3. prihvatanje detetovih smetnji i depresija**
- 4. roditelji se samostalno i svojevoljno obraćaju stručnjacima, priznajući potrebu**

Posledice dugotrajnog stresa naročito utiču na roditelje. Smetnje u razvoju deteta često dovode do dubokog psihološkog zamora. Većina roditelja oseća krivicu i stid. Oni imaju manje samopoštovanja i pouzdanja u sopstvene snage. Često će od okoline sakriti probleme svog deteta.

Kako bi prevazišli nastalu situaciju, neki roditelji pokušavaju da izbegnu realnost. Oni negiraju realnost; „... ovo nije stvarno; to je neki ludi san, nije moguće da se ovo meni dešava...” ili, je u potpunosti odbacuju; „... Doktor je sigurno pogrešio; to nije dijagnoza našeg deteta...”

Scenu, kada se roditeljima po prvi put saopšti da dete ima smetnje u razvoju, oni pamte veoma uverljivo, sa svim zastrašujućim detaljima.

Nakon toga, suočavaju se sa periodom kada osećaju da kao da je život stao ili se okončao. Ovaj period šoka nekako prolazi, a aktiviraju se i najteža osećanja. Roditelji osećaju tugu zbog gubitka deteta koje su očekivali, ali su ga, nesrećno, „izgubili”. Oni se žale i postaju cinični prema životu i nepoštenoj sudbini koja im je donela ove muke. Osećaju se beskorisnim, jer nisu bili sposobni da dobiju zdravo dete kao „drugi roditelji”. Oni na neki način shvataju da nisu krivi za probleme svog deteta, ali jednim delom, ipak, osećaju krivicu i njihova svest nije u mogućnosti da se nosi sa ovim osećanjem.

Sve izgleda veoma beznadežno. Roditelji dosta vremena provode razmišljajući o svom detetu. Ono je sada razlog za njihovu patnju. I, iako samo u mislima, i samo na trenutak, oni ipak pomisle i na napuštanje deteta. Upravo pod uticajem ovih misli, povećava se osećanje krivice kod roditelja.

U nastaloj situaciji, neophodan je rad psihologa sa roditeljima. Tokom tog rada, **važno je da:**

- ponovo osete i prihvate „gubitak“ deteta i života koje su očekivali, a koje nisu dobili, pojedinačno i zajedno sa bračnim drugom;
- pričaju o osećanjima koja doživljavaju (ljutini, žaljenju, osećanjima krivice i stida). Ova osećanja su normalna, prirodna i tipična za takve situacije;
- čuju da oni doživljavaju istovetna osećanja kao i drugi roditelji dece sa smetnjama u razvoju
- znaju da nisu loši ili okrutni, ako imaju teškoća da u prvi mah prihvate razvojne smetnje svog deteta.

1.4 Stav roditelja prema detetu sa smetnjama u razvoju

Jedna grupa psihologa je istraživala i potvrdila da u onim porodicama u kojima je rođeno dete sa smetnjama u razvoju, roditelji imaju različite stavove:

Emocije: roditelji koji imaju dete sa smetnjama u razvoju su više od roditelja „tipične“ dece skloni emocionalnom odbijanju deteta. Ovo dete može biti prihvaćeno i shvaćeno jedino ukoliko roditelji žele da razumeju njegove osobenosti i ukoliko imaju pozitivan stav prema njegovim potrebama za dodatnom podrškom.

Mišljenje: često razmišljaju na način koji ne odgovara stvarnosti u potpunosti (previše pozitivno ili previše negativno). Veoma često, saznanja koja oni imaju o detetu, ne odgovaraju pravom stanju njegovih razvojnih teškoća.

Ponašanje: nekada su, češće nego drugi ljudi, skloni da se odnose prema detetu kao prema „nesrećnom“, koje, po njihovom mišljenju, nije sposobno i nezrelo je u svemu što radi. Oni ponekad čak i ograničavaju detetovu komunikaciju van porodice.

Roditelji često smatraju da je budućnost njihovog deteta veoma ograničena. Sporije napredovanje i razvoj njegovih sposobnosti izazivaju negativna osećanja kod njih. Zato, oni počinju da „pišu“ scenario „nesposobnog“ deteta i automatski stvaraju „neuspešan“, „slab“ razvojni plan za dete. Odbacujući neželjena osećanja kroz odbrambene mehanizme, roditelji često žive samo za tekući dan i retko razmišljaju o

sutrašnjici. Nasuprot tome, trebalo bi da razvijaju „ispravan stav“ prema detetu. Kada kažemo „ispravan“ mislimo na prihvatanje deteta sa njegovim teškoćama. Tada roditelji najpre vide „malog čoveka“ sa osobinama tipičnim za drugu decu, a istovremeno primećuju i osobine koje su karakteristične za razvojne teškoće, što je neophodan preduslov za pravilan razvoj deteta.

1.5 Kratak opis nekih razvojnih teškoća

U Priručniku često koristimo pojam „smetnje u razvoju“. U nastavku se nalaze kratki opisi nekih karakteristika „smetnji u razvoju“ koji će vam pomoći da dobijete kratku informaciju o svakoj od njih.

Autizam – opšti poremećaj razvoja

Autizam je vrlo složen poremećaj u razvoju mozga, koji karakteriše slaba ili nikakva komunikacija sa okolinom, i ponašanja koja se često ponavljaju. Kod autizma nema smanjenja ili povratka na početno stanje i on se ravnomerno razvija. Dok su kod neke dece uočljiva teža oštećenja poput mentalne nerazvijenosti, izraženog ćutanja, ponavljajućih radnji (kao što je lupkanje rukama ili ljuljanje); kod drugih s blažim oštećenjima može postojati neobično ponašanje u društvenim situacijama i komunikaciji sa drugima.

Faktori rizika za pojavu autizma su: genetski poremećaji, poodmakla dob za materinstvo, trajanje trudnoće i neka oštećenja koja nastaju za vreme porođaja.

Roditelji su najčešće ti koji prvi uoče poremećaje u razvoju deteta i to u prvoj ili drugoj godini života. Otprilike polovina roditelja dece s autizmom neobično ponašanje svoje dece primeti do starosti od 18 meseci, a oko četiri petine do 24 meseca. Ove bebe najpre izdvaja oštećenje pažnje, odnosno, ako roditelj uperi prstom i kaže „Gledaj!“, dete neće reagovati ili će gledati u prst.

Rano otkrivanje autizma je veoma bitno za dalji tok života, jer detetu daje mogućnost da stekne određene socijalne veštine i samostalnost.

Glavni problem kod autistične dece je odsustvo društvenih veština, koji se uočava još u ranom detinjstvu. Autistične bebe slabije reaguju na stimulaciju (reči, dodire, osmehe, gestikulaciju...) osoba iz okruženja, manja je reakcija gestovima, osmehom i pogledom i slabije odgovaraju na oslovljavanje imenom. Kod mlađe dece s autizmom često nedostaje kontakta očima, govora tela i sklona su korišćenju tuđe ruke ili tela kao pomagala. Takođe, učestalo slaganje objekata može ukazivati na autizam.

Deca sa autizmom, stara tri do pet godina, neće spontano prilaziti drugima, odgovarati na emocije i oponašati druge ljude. Međutim, ona mogu razviti privrženost prema negovateljima (obično jedan ili oba roditelja). Ova deca ne vole da budu sama, ali imaju problem kod sklapanja i održavanja prijateljstava. Za njih je merilo prijateljstva kvalitet, a ne broj prijateljstava. Manji deo dece s autizmom je sklon agresiji nad drugima i samim sobom (u oko 30 % slučajeva, deca mogu ispoljiti agresivno ponašanje u kraćim intervalima).

Neki od uobičajenih znakova kod dece, koji ako se uoče zahtevaju stručnu pomoć:

- Nema "brbljanja" do 12 meseci
- Nema gestikulacije (upiranje prstom, mahanje rukom pozdravnih poruka i sl) do 12 meseci
- Ne progovara ni jednu reč do 16 meseci
- Bez spontanih fraza od dve reči do 24 meseca
- Gubitak bilo koje jezičke ili socijalne veštine u bilo kom uzrastu.

Cerebralna dečja paraliza (CDP)

Ovo je grupa motornih poremećaja, koja je praćena slabim ili nikakvim upravljanjem nervnog sistema i mozga. To je poremećaj položaja i pokreta tela, tonusa mišića, koordinacije i osećaja ravnoteže, nastao oboljenjem ili oštećenjem delova mozga. Uz to su mogući problemi sa gutanjem, govorom, vidom, sluhom, lučenjem pljuvačke. Intelektualne sposobnosti mogu da budu umanjene, a nekada se javljaju i epileptični napadi. To je hronično stanje koje se ne pogoršava, ali nije promenljivo. Kako nije bolest u uobičajenom smislu, već stanje, nije izlečiva već se samo mogu smanjiti njene posledice.

Cerebralna dečija paraliza nije nasledno oboljenje. Mogu ga prouzrokovati zarazne bolesti, upala nerva i teški udarci u glavu. Uz poremećaje govora i pokreta, CDP se može javiti i u obliku mentalnih poremećaja u razvoju.

Uzroci nastanka ovog poremećaja su nasledni faktori, infekcije majke tokom trudnoće, prevremeno rođenje deteta - posebno sa malom telesnom težinom, porođajne povrede i nedostatak kiseonika kod teških porođaja, neka oboljenja mozga deteta u ranom detinjstvu dok rast i razvoj mozga nisu završeni...

U prvim mesecima nema jasnih znakova, pa nije moguće odmah utvrditi postojanje poremećaja. Ako dete: ne podiže glavu; ne okreće se; ne pokazuje interesovanje za igračku ili ne može da je uhvati; ne održava sedeći položaj kada većina dece istog uzrasta to može; ne reaguje na okolinu, čak ni na majku; mišići su mu mlitavi ili u stalnom grču; teško guta hranu; preosetljivo je na spoljne nadražaje; ima nevoljne ili neusklađene pokrete, posumnjaćemo da ima cerebralnu paralizu.

Na bilo koji od ovih simptoma odmah treba reagovati, odnosno odvesti dete na pregled kod lekara sa posebnom specijalizacijom iz ove oblasti koji će nakon detaljnih pregleda i dodatnih dijagnostičkih procedura utvrditi da li postoji CDP. Blagovremena dijagnostika je važna kako bi se započelo sa ranim tretmanom, jer su tada velike šanse da se stanje znatno popravi.

Daunov sindrom

Javlja se usled genetskog poremećaja (poremećaja hromozoma). Iz različitih bioloških razloga ponekad se 21. par hromozoma ne razdvaja i oplođena ćelija dobija jedan hromozom više (47 umesto 46 hromozoma). U slučaju Daunovog sindroma, pogođeni su skoro svi organi, tkiva i pokreti.

Manifestuje se smanjenim mentalnim sposobnostima i karakterističnim izgledom: koso postavljeni prerezi očnih kapaka, mala glava, široke šake, kratak peti prst, male ušne školjke, stalno otvorena usta, crveni obrazi, nepravilan raspored zuba...

Ipak, kao i svi ljudi, osobe sa Daunovim sindromom se veoma razlikuju po izgledu, ličnosti i sposobnostima. Kod beba je teško odrediti u kojoj će meri imati različite vrste oštećenja koje karakterišu ovaj sindrom. U mentalnom razvoju, ova deca maksimalno dostižu nivo deteta od 8 godina. Sa Daunovim sindromom su povezani i brojni zdravstveni problemi (najčešće srčani problemi i oštećenja sluha i vida), iako neke od ovih osoba imaju dobro zdravstveno stanje. Pojedine osobe sa Daunovim sindromom su u stanju da se zaposle i vode relativno nezavistan život, ali većini njih je potrebna pomoć i podrška na duge staze. U većini slučajeva osobe sa Daunovim sindromom žive do 50. godine, međutim neke od njih žive i preko 70 godina.

Mentalna nerazvijenost, oligrofrenija

Mentalna nerazvijenost je termin za splet simptoma koju uključuju usporenost u učenju osnovnih jezičkih veština i veština koje uključuju pokrete za vreme detinjstva, i kod odraslih za koeficijent inteligencije (IQ) značajno niži od proseka.

Ovaj poremećaj može nastati uz druge razvojne poremećaja ili može postojati bez njih. Nastaje usled nekih oboljenja (sifilis, rubeola majke...), porođajnih trauma ili oboljevanja u prvim godinama života, može biti nasledan....

Nivo mentalne nerazvijenosti može se odrediti na osnovu svih dostupnih informacija o detetu, uključujući kliničke podatke, prilagodljivost ponašanja i rezultate nekih testova.

Poremećaji vida

Poremećaje vida kod deteta karakterišu odsustvo vida, ograničenja vizuelnog prepoznavanja, mentalno-psihološki poremećaji. Svi ovi faktori utiču na procese formiranja i razvoja ličnosti. Deca sa poremećajima vida imaju veoma razvijeno čulo sluha, čula ukusa i mirisa.

Postoje dve vrste ovih smetnji: slepilo i slabovidost.

Poremećaji sluha

Deca sa ovim poremećajem imaju ili veoma slabo razvijen sluh ili se radi o potpunom odsustvu sluha, što otežava razvoj govornih sposobnosti deteta. Međutim, potpuno odsustvo sluha se javlja vrlo retko. Uglavnom preovlađuje pojava „preostalog sluha” koji omogućava prepoznavanje veoma glasnih i oštih zvukova. Ali, ovo još uvek nije dovoljno za prepoznavanje govora. Gubitak sluha kod deteta, koji nije ispravljen posebnim tretmanima, a do koga je došlo pre razvoja govora, može dovesti do gluvonemosti.

2. DEO

Praktične preporuke o tome kako prihvatiti situaciju

U ovom delu predstavimo neke preporuke za koje se nadamo da će biti od koristi roditeljima/starateljima dece sa smetnjama u razvoju.

Prvi put kada roditelj shvati da se njegovo dete razlikuje od drugih i da nije isto kao ostala deca, on oseća neizrecivu tugu, koja se vremenom ne ublažava i ne povlači. Ona ostaje uz roditelja i duboko utiče na svakodnevni život i porodične odnose.

Baš u ovom periodu, roditeljima je potrebna pomoć i podrška stručnjaka. Verujemo da je pomoć upravo onih roditelja koji su već doživeli takvo iskustvo i našli snage da prevaziđu takve poteškoće veoma korisna. U ovom slučaju je važno razumeti da situacija nije nimalo posebna i različita - decu sa istim ili sličnim smetnjama neguju i odgajaju i druge porodice. Odgovarajuća informacija koju u pravo vreme pružaju stručnjaci može dosta pomoći roditeljima da poboljšaju svoje mentalno stanje, kao i stanje celokupne porodice.

Posvećenost i ljubav roditelja prema detetu su neophodni uslovi za uspešan korektivni i rehabilitacioni rad sa njim. Nemoguće je ostvariti uspeh u obrazovanju deteta bez aktivnog i zainteresovanog učešća roditelja.

Sledeće preporuke bi trebalo da pomognu roditeljima da se snađu u neočekivanim situacijama i izaberu najpovoljnije rešenje.

Dragi roditelji, setite se koliko istinski volite svoje dete, koliko ste važni za njega i koliko je ono važno za vas. Budite srećni zbog toga! Nemojte misliti da je vaše dete neko ko ima probleme, već mislite na to kako se vi i vaše dete istinski volite.

Živite u sadašnjosti i ne gledajte u daleku budućnost. Prihvatite svoje dete onakvo kakvo jeste i kakvo će biti u narednim danima i nedeljama.

Uvek idite napred! Čak i ako je napredovanje previše naporno i teško, koncentrišite se na uspeh deteta. Nemojte porediti svoje dete sa drugom decom.

Budite realni! Ne tovarite sve na svoja pleća. Uvek se setite da niko ne razume vaše dete i njegove potrebe bolje od vas. Ali nemojte se odricati pomoći koju bi vam mogli pružiti rođaci, prijatelji ili stručnjaci.

Ponekad se roditelji ne obraćaju stručnim službama zato što im ne veruju i smatraju da je neumesno pričati o problemima deteta. Ali upamtite da stečeno novo iskustvo može biti od velike koristi za razvoj vašeg deteta.

Ostvarite kontakt sa roditeljima čija deca imaju slične probleme. To možete ostvariti putem dnevnih sastanaka sa roditeljima ili u grupama za podršku roditeljima u kojima oni dele svoja životna iskustva, ili pak, u toku seminara i treninga ustanova/organizacija koje rade i sa/za decu sa smetnjama u razvoju.

Ne osećajte se krivim ako se ponekad ne odazovete zahtevima svog deteta. Ne možete uvek uraditi ono što dete želi. To je vaše pravo i izbor. Dete mora razumeti da svi njegovi zahtevi nisu uvek i prihvatljivi. Time će ono naučiti da poštuje i uzima u obzir želje i potrebe drugih.

Dragi roditelji! Ne sumnjajte u svoje roditeljske sposobnosti. Nemojte se plašiti ako vas ponekad povedu roditeljski instinkti. Vaša je uloga nezamenljiva u životu deteta. Stručnjaci ne mogu razumeti vaše dete bolje nego što vi možete. Samo zdrava saradnja između vas i stručnjaka (iz razvojnog savetovališta, centra za socijalni rad, škole...) može dovesti do pozitivnih rezultata.

2.1 Lične potrebe roditelja

Mnogi mladi roditelji, naročito majke, smatraju da deca oduzimaju gotovo sve njihovo vreme. Kada deca porastu, oni pokušavaju da pronađu vreme za svoja interesovanja i zabavu. Na primer, bave se sportom, idu u salon lepote, nađu vreme za čitanje i slične aktivnosti. Roditelji dece sa smetnjama u razvoju često čak i ne pokušavaju da pronađu vreme za svoje lične potrebe, jer se osećaju krivim kada se udalje od dnevnih potreba svog deteta i provode vreme u razonodi. Po njihovom mišljenju, takvo ponašanje je neprihvatljivo, egoistično i neuviđavno.

Dragi roditelji! Ne zaboravite na sebe. Vaše lične potrebe mogu izgledati bezvrednim u poređenju sa potrebama vašeg deteta, ali budite sigurni da će, ukoliko s vremena na vreme možete da se odmorite i obnovite svoje snage, to biti od koristi vašem detetu. Imaćete više samopouzdanja, bićete osveženi i borbeniji, pa ćete i svom detetu moći da pružite više.

2.2 Druga deca u porodici

Oni roditelji koji imaju još dece u porodici, često ne postupaju jednako prema svima. Očigledno, dete sa smetnjama u razvoju traži više pažnje i vremena. Ponekad roditelji provedu sve svoje vreme sa ovim i ne poklanjaju pažnju njegovoj braći i sestrama. Ova druga deca se mogu osećati uvređeno, napušteno i mogu imati odbojan stav prema roditeljima, što može narušavati njihove odnose duže vremena, pa čak i čitav život. Važno je pronaći vreme i način i za druge članove porodice, pokazati im da ne prestajete da ih volite i brinete o njima. Nije dobro rešavati probleme jednog deteta zanemarujući potrebe drugog.

Dragi roditelji! Uvek upamtite da dete ne živi u izolaciji, već u okviru porodice (sa ocem, majkom, braćom, sestrama, dedom, babom...). Sve strane osećaju i učestvuju u porodičnim odnosima. Dobri odnosi između članova u porodici mogu pozitivno uticati na razvoj deteta.

2.3 Odnosi između supružnika

U porodici koja ima dete sa smetnjama u razvoju otac se često oseća manje neophodnim, jer jaki emocionalni i fizički odnosi između majke i deteta postaju dominantni. S druge strane, majka više brine i doživljava veći stres, jer je ona ta koja nosi najveću odgovornost za dete. Majke često osećaju da su sva „vrata“ („vrata srećnog materinstva“, „vrata profesionalne aktivnosti“), koja vode prema budućnosti zatvorena. Očevi, po pravilu, nastavljaju da rade kao što su to činili i pre rođenja deteta, i zato i nisu zabrinuti da će dete uticati na njihove profesionalne aktivnosti.

Žene su osetljivije od muškaraca i češće pričaju o emocijama. Društveno je prihvatljivo da žene mogu da pričaju o osećanjima, da protestuju, plaču, negoduju, a da muškarci to ređe čine. Svako od roditelja prevazilazi stresne situacije na svoj način i ta činjenica može poremetiti njihove odnose. I majci i ocu je potreban neko ko ih razume. Ponekad detetove smetnje mogu dovesti do tenzije između njih. Vrlo često, roditelji i nesvesno krive svoje dete zato što misle da je ono prouzrokovalo sve poteškoće sa kojima se suočavaju u braku. Ova tenzija utiče na njihove odnose, unosi razdor, nerazumevanje i porodične nesuglasice koje bi se u drugim okolnostima lakše mogle rešiti.

Većina ljudi smatra da se ne treba svađati sa nekim ko je povređen. Zato se i roditelji često osećaju krivim što se često svađaju. Mnogi parovi čak i ne znaju i ne razumeju da je ljutnja neophodan i nedeljiv sastojak tuge. Ona je usmerena ne samo prema partneru, već i prema Bogu, veri, sudbini, lekarima, okruženju i drugima. Međutim, roditelji u dosta slučajeva nemaju priliku da ovo osećanje na neki način i izraze.

Roditelji treba da znaju da je njihova ljutnja „normalna i prirodna“ u svakodnevnim situacijama. Oni treba i da: pokušaju da razgovaraju jedno sa drugim o svojim osećanjima i uveriće se da nisu sami; nikada ne prihvataju nešto previše lično, jer će posle nekog vremena razumeti da je ljutnja upućena prema neočekivanoj situaciji, a ne prema partneru i opraštaju jedno drugom.

Njima će verovatno biti potrebna podrška da bi jedno drugom pokazali i negativna i pozitivna osećanja.

Dragi roditelji! Poštujte stavove i osećanja svog supružnika. Majke često misle da niko ne razume njihovo dete bolje od njih samih. Drage majke, upamtite da je i uloga oca veoma velika i važna u podizanju deteta.

Drage majke! Takođe, imajte na umu i činjenicu da svaka osoba prevazilazi teškoće na svoj način. Možda vaš suprug uglavnom ne ume da izrazi svoja osećanja ili ih izražava na različit način. Ali, to ne znači da on pati manje od vas.

Dragi roditelji! Pokušajte da pomognete jedno drugom i podelite porodične odgovornosti. Budite spremni na drastične promene u vašem načinu života. Budite spremni da objektivno procenite nastalu situaciju i da iznova postavite prioritete u životu.

Pokušajte da pronađete vreme da razgovarate bez prisustva dece. Setite se da pored roditeljske uloge, imate i supružničke uloge. Brinite jedno o drugom. Više nego ikad, sada će vam biti potrebna nega i pažnja. Nastavite da se volite i usrećujete jedno drugo.

2.4 Ponašanje i stavovi okoline prema vašem detetu

Roditelji su vrlo često izolovani od okoline, naročito u početku, kada niko ne zna za razvojne smetnje njihovog deteta, a oni sami se još uvek nisu prilagodili na njihovo postojanje. Neke majke ne žele da idu u šetnju sa svojim detetom, jer ne znaju kako da se ponašaju kada se sretnu sa rođacima i poznanicima. Neki roditelji više vole da budu izolovani, jer smatraju da ih drugi neće razumeti, da su usamljeni i da ljudi koji ih okružuju ne treba da znaju za njihovu tragediju.

Dragi roditelji! Ne izbegavajte komunikaciju sa okolinom. Uvek se setite nepisanog pravila: „Ako je teško promeniti stav ljudi prema vama, promenite vi svoj stav prema njima“. Ponekad je potrebno puno vremena da ljudi prihvate vaše dete onakim kakvo ono jeste.

Nemojte donositi preuranjene zaključke o stavovima okoline. Ne dešava se obavezno da oni komentarišu ili misle da je vaše dete neobrazovano ili nevasпитano ukoliko ono pokaže „drugačije“ ponašanje od uobičajenog. Kada ljudi uporno gledaju „u zaprepašćenju“, može biti da je to samo interesovanje. Ili možda saosećaju sa vama ili žele da vam nekako pomognu.

2.5 Formiranje i razvoj odnosa između roditelja i deteta

Kao što je već rečeno, roditelji deteta sa smetnjama u razvoju obično u početku nisu u mogućnosti da pronađu način da se izbore sa tom situacijom. Ali, postepeno počinju da provode više vremena sa svojim detetom. Pozitivna osećanja prema detetu se neprekidno produbljuju, naročito kada dete počne da reaguje na svoje roditelje. Kada dete pogleda majku ili oca, primeti ih, odreaguje na njih i osmehne im se, roditelji se razneže i poželeva da ga zaštite. Oni shvataju da, iako nisu želeli takvo dete, ono se rodilo i potrebna mu je roditeljska briga.

U redovnoj komunikaciji sa svojim detetom, mnogi roditelji shvataju da je najteži period završen i da je deo prošlosti. Oni primećuju da dete postiže i prve uspehe: ono drži glavu, smeši se, posmatra neki predmet. Sve ovo im daje nadu u budućnost, a ovi mali i nesigurni naponi da komuniciraju sa detetom mogu biti osnova za duboku ljubav i uzajamnu privrženost.

Ali, ipak, još uvek je dug i izazovan put koji predstoji. Tuga i ljutnja ne nestaju, a nova osećanja se javljaju: istinska ljubav prema detetu i prihvatanje njegovih potreba za dodatnom podrškom. Kada se to desi, roditelji deteta sa smetnjama u razvoju, više nego ostali roditelji, pokušavaju da upoznaju sebe. Oni pokušavaju da razviju nove osobine ličnosti: odlučnost, fleksibilnost, istrajnost, zrelost, inicijativu, strpljenje, odgovornost, kreativan pristup prema životu, itd.

Kako dete raste, osećanje privrženosti se povećava i kod deteta i kod roditelja. Roditelji su spremni da ulože mnogo napora i žrtvuju sve za sreću svog deteta.

2.6 Šta je važno upamtiti u ophođenju sa detetom sa smetnjama u razvoju?

***Dajte svom detetu više vremena da odgovori
ili odreaguje na uputstvo.***

Kada se igrate ili razgovarate sa svojim detetom, dajte mu vremena da odgovori. Često se roditelji okrenu i nastave da rade nešto drugo, ne čekajući neko vreme da dobiju odgovor deteta. U poređenju sa drugom decom, detetu sa smetnjama u razvoju treba više vremena da nešto uradi ili da odgovori na pitanje. Na primer, dete sa cerebralnom dečjom paralizom ima poteškoće u kontrolisanju pokreta lica ili očiju, što je veoma uočljivo kada dete želi da se nasmeje – treba mu dosta vremena. Kada se igrate sa detetom i čekate na njegov odgovor, sačekajte onoliko koliko vas vaš instinkt navodi. Budite strpljivi koliko god je to moguće.

Da bi vaše dete reagovalo na neke signale ili da bi moglo da ih razume, biće potrebno da ponovite neku reč ili radnju nekoliko puta.

„Moja ćerka je imala 4 godine kada je utvrđeno da pati od autizma. Mislila sam da je budućnost moje porodice izgubljena. Mislila sam da nikada neće progovoriti, da neće razumeti ni mene ni okolinu. Ali, pridružile smo se jednom od dečjih centara, gde su, zahvaljujući radu stručnjaka, moje strpljenje, upornost i komunikacija sa ćerkom postali mnogo lakši. U početku sam joj često ponavljala iste jednostavne zahteve i obično sam mislila da je to uzaludan posao. Ali, vremenom, videla sam rezultate svog napornog rada. Sada sa sigurnošću mogu da tvrdim da moja devojčica razume šta govorim, prepoznaje moja uputstva i reaguje na njih. Dragi roditelji, deleći svoja iskustva sa vama, ja želim da vas ohrabrim da nikada ne očajavate ponavljajući iste zadatke i uputstva, jer samo svojim strpljenjem, upornošću i posvećenošću, možete postići neke rezultate.”³

Aktiviranje svih čulnih organa naročito je važno za dete sa smetnjama u razvoju

³ Iskaz majke devojčice sa autizmom

Na primer, ako razgovarate o voću, pokažite ga detetu, pružite ga, dozvolite mu da ga dodirne, pomiriše, igra se sa njim i pojede ga. Na taj način, dete lakše prepoznaje pravi objekat nego onda kada je on samo prikazan na slici. Mnogo je lakše zapamtiti ono što vidimo, dodirnemo ili sami pokušamo da uradimo.

Deca sa smetnjama u razvoju vole stabilnost u svom okruženju i jasno uređen dnevni raspored koji im uliva poverenje i pruža osećanje sigurnosti.

Ako vaše dete ima poremećaj mišljenja ili nedovoljno razvijene veštine komunikacije, ono će imati poteškoće da razume i prepozna šta se dešava oko njega. Dnevne aktivnosti ove dece treba da budu planirane prema jasnom i nepromenjenom rasporedu i ne treba praviti velike promene u njemu. Na primer, preporučuje se da se dete budi, jede ili ide na spavanje u isto vreme. Ukoliko dete ima problema sa vidom, ne treba pomerati nameštaj u sobi. Pre ili kasnije, biće potrebno da ono uđe u tzv. „veliki svet“, i zbog toga je važno da se u početku života smesti i prilagodi u svojoj kući, u kojoj postoji poredak i stabilnost, koji mu daju samopouzdanje i osećanje sigurnosti. Pored toga, treba mu pojasniti pravila ponašanja, na primer: ono može jesti samo za stolom.

Dragi roditelji! Nemojte prestati sa podučavanjem deteta novim veštinama, već krenite dalje prema novim postignućima.

Ponekad roditelji zastanu kada dete stekne neke nove veštine i pogrešno pretpostave da je to njemu dovoljno za život zanemarujući razvijanje novih veština i sposobnosti. Sa druge strane, dete je ličnost koja mora da se razvija prema svojim individualnim sposobnostima. Sticanje većeg broja veština pozitivno će uticati na održavanje postojećih i spontani razvoj novih veština, iako između njih ne mora biti neke očigledne povezanosti. Na primer, razvoj komunikacionih sposobnosti pomoći će detetu da bolje razume emocije ili reakcije drugih.

Uradite sa svojim detetom sve planirane zadatke i vežbe.

Dragi roditelji! Ako zatražite od deteta da uradi neku vežbu ili zadatak, a ono ne želi to da uradi, onda, najpre vi to možete uraditi umesto njega i zainteresovati ga da vas prati: „U redu, onda će majka to uraditi.” Dete mora da shvati šta želite da ono uradi. Ako slegnete ramenima, okrenete se i odete, dete će shvatiti da to i nije tako važno ili da njegov trud nije neophodan bilo kome i da niko nije ni zainteresovan.

Ali, morate razumeti da ne treba uvek da radite sve umesto svog deteta!!!

2.7 Osetite svoje dete

Roditelji često počinju da porede dete sa drugom decom istog uzrasta i zaboravljaju na ličnost deteta.

Nasuprot tome, trebalo bi da se trude da ga što bolje upoznaju: igrajući se sa njim njegove omiljene igre; ponavljajući detetove pokrete i radnje; ulaskom u njegov unutrašnji svet - razumevanjem, prihvatanjem i poštovanjem njegovih osećanja, raspoloženja i želja.

Roditelji ne bi trebalo da pokušavaju da dete odmah „uklope” u svoja očekivanja već da pokušaju da posmatraju svet njegovim očima.

Poželjno je i da oni gaje nade i da veruju u pozitivna i optimistična predviđanja. Iako nešto ne krene dobro, treba da nastave da podržavaju svoje dete. Ako klonu i veruju da ništa ne može uspeti, u tom slučaju ni dete neće imati motivacije da napreduje.

Na roditeljima je i da, u skladu sa preporukom stručnjaka, prave i sa detetom realizuju individualni plan: fizičkih aktivnosti, učenja, igara... Pri tom, treba da budu koncentrisani na svaki mali ostvareni rezultat i ne očekuju velike rezultate na početku.

Dragi roditelji! Uvek upamtite da niste nastavnik u školi koji je odgovoran za neprekidno učenje. Vaša nezamenljiva roditeljska ljubav je najvažnija za vaše dete. Bez obzira kakvo je vaše dete, vi ga volite onakvo kakvo jeste i često ponovljajte: „Učini koliko možeš i to će biti dovoljno”

2.8 Neke preporuke roditeljima o tome kako da razgovaraju i da se ophode prema detetu sa smetnjama u razvoju

- Dragi roditelji, razgovarajte sa detetom jasno i razumljivo. Nemojte koristiti složene rečenice; pričajte na način na koji ono može lako da vas razume. Na primer: umesto da kažete: „Želela bih da prestaneš da udaraš po stolu tim nožem” možete reći: „Ne udaraj.” Ili drugi primer: umesto „Zašto ne želiš da staviš kocke u ovu korpu” možete samo reći: „Stavi kocke ovde.”
- Deca prepoznaju visoke zvuke mnogo lakše nego niske. Zato roditelji koji imaju malu decu instinktivno pričaju sa njima glasno. Govorite glasno svom detetu, iako su već odrasla.
- Razgovarajte sa svojim detetom melodičnim i pevajućim glasom. Koristite različitu visinu i boju glasa, kako biste privukli njegovu pažnju.
- Obratite pažnju na ton vašeg glasa i na izraz lica, koji treba da bude u skladu sa rečima koje izgovarate. Na primer, ako majka kaže svom detetu „Ne”, ali se u isto vreme smeši, dete se zbuni i ne zna šta da misli.
- Koristite jednostavne pokrete dok pričate. To će pomoći detetu da vas bolje razume.
- Kada dete sa vama komunicira govorom ili pokretima, odmah mu odgovorite govorom, pokretom ili osmehom. Dete mora biti sigurno da ga razumete i da ono može lako da komunicira sa vama na svoj način.
- Ne pokušavajte odmah da ispravite detetov govor ako ono nepravilno izgovara glas ili neku reč. Takav pristup ili česte primedbe mogu stvoriti tenziju, zbunjenost i strah zbog neispravnog govora. Možete samo reći „da” i ponoviti ono što dete želi da kaže. Na primer, ako dete kaže „vo-vo”, samo mu odgovorite: „Da, voda”.
- Pevajte često svom detetu. Neka deca se suočavaju sa poteškoćama u razumevanju uobičajenog govora, ali na pevanje reaguju mnogo lakše...

3. DEO

Kratak uvod u trening igrovnih aktivnosti

Igra je jedna od najlepših aktivnosti dece, i ona ima neprocenjivu ulogu u njihovom mentalnom, fizičkom, estetskom, emocionalnom i etičkom razvoju, kao i u razvoju njihovog identiteta. Igra je i jedan od puteva ka osamostaljivanju, te samim tim ima jedinstveno mesto u životu svakog deteta. To je prirodan proces u kome prirodni uslovi omogućavaju detetu da lako reaguje i pokaže svoje emocije, raspoloženja i želje. Tada je ono ravnopravno sa drugom decom i može da sarađuje sa njima.

Interesantne i dobro organizovane igre i zanimljive igračke su važan deo u obrazovanju i vaspitanju dece. Kao takva, igra:

- je sredstvo organizacije učenja (igranje proširuje, unapređuje i jača znanje dece);
- doprinosi stvaranju tima i razvoju timskog rada;
- pospešuje razvoj individualnih osobina i kreativnosti dece;
- pomaže u rešavanju osnovnih problema u komunikaciji sa drugima, sticanju novih veština, saznanja i formiranju mišljenja o različitim stvarima i pojavama;
- neguje prijateljstvo, brigu prema drugima, samokontrolu i poštovanje mišljenja drugih;
- doprinosi fizičkom razvoju deteta.

Obogaćivanjem igara sa epizodama iz stvarnog života, dete doživljava stvarni život i formira svoj stav prema okolnom svetu. Opažanja stvarnog sveta se učvršćuju, pojašnjavaju i iznova se dešavaju u igri.

Igre prikazane u Priručniku organizuje i vodi odrasla osoba (roditelj, vaspitač, nastavnik, obučeni volonter...), koja će **u daljem tekstu biti označena kao Voditelj.**

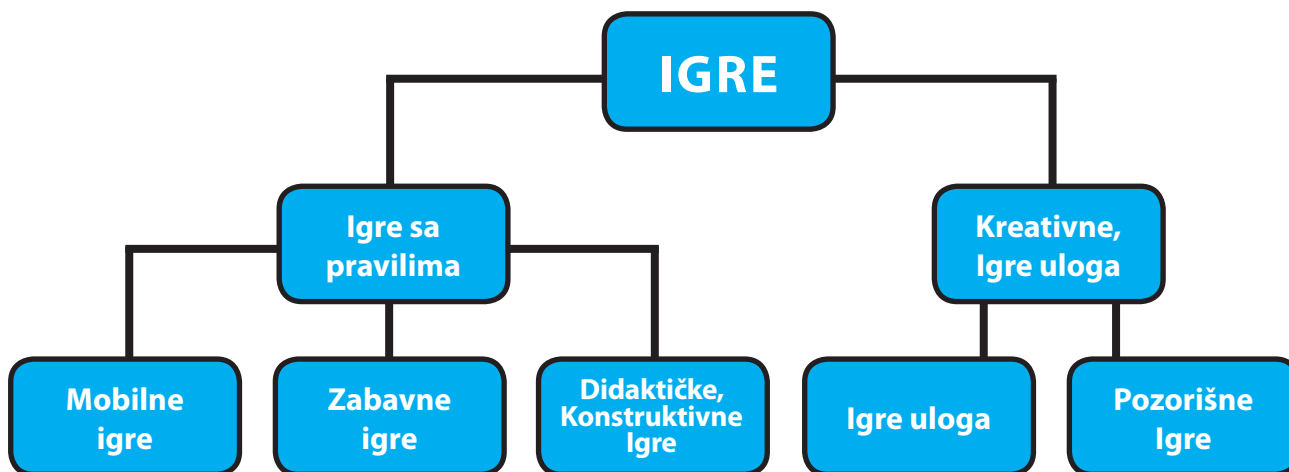
Igre su koncipirane tako da, uz veštinu voditelja, mogu biti prilagođene ravnopravnom učešću dece sa smetnjama u razvoju, što će doprineti njihovom uklapanju u zajednicu i stvaranju klime međusobne tolerancije i solidarnosti.

Kada organizuje igru, voditelj treba da je prilagodi tako da poštuje individualnost svakog deteta, tako što će da vodi računa da:

- zadovolji interesovanja svakog deteta;
- svako dete može da izrazi svoje veštine i sposobnosti;
- sva deca mogu da komuniciraju (rečima, dodirrom, pogledom, pokretom) sa svojim vršnjacima;
- treba lepo da ukrasi okruženje koristeći svetle i izražajne boje, odgovarajuću odeću i igračke;
- njegov glas i pokreti treba da odgovaraju temi date igre. Sve će to ohrabriti decu da učestvuju u igri i u potpunosti se izraze;
- uzimajući u obzir dobre osobine deteta, otkriva njegove slabosti i pomaže da se one umanje. Na primer, ukoliko dete voli da slika, ali ima poteškoća u prepoznavanju boja, ne ume da broji ili da razlikuje velike i male stvari, onda je moguće da ono uz pomoć svojih slika nauči da raspoznaje boje, stekne veštine brojanja, sposobnost razlikovanja velikih i malih stvari, i tako redom;
- što češće menja igračke, kako bi igre učinio interesantnijim pri čemu treba podsticati decu da u tome učestvuju.

Igre su prikazane u tri nivoa, od jednostavnijih ka složenijima. Svaki nivo igara ima svoje tri podgrupe (didaktičke, igre uloga i igre akcije), s tim što se na poslednjem nivou javlja i posebna podgrupa igara, slična igrama uloga – pozorišne igre (Slika 1.)

Slika 1: Vrste igara

Opšta uputstva o igrama:

- Pre planiranja igre, voditelj treba u potpunosti da je razume. Bitno je da on shvati koja je njena svrha i koje veštine i sposobnosti treba da razvija kod dece. Igre imaju različite ciljeve, na primer, jedna pomaže deci da upravljaju svojim ponašanjem, druga razvija govor, pamćenje i mišljenje, treća pospešuje fleksibilnost i uzdržanost, samokontrolu.
- Rad sa decom treba da počne od jednostavnih igara postepeno ih pretvarajući u složenije.
- Voditelj treba da nastoji da uključi u igru svu decu podjednako, izražavajući brižan stav prema svakom od njih, što daje dobar primer deci.
- Voditelj treba da stvori pozitivnu atmosferu, i da organizuje igre uzimajući u obzir specifičnosti: uzrasta dece, njihovih interesovanja, sposobnosti i motivacije.
- Kako bi deca u potpunosti razumela igru, neophodno je jasno im objasniti njena pravila i sadržaj. Objašnjenja treba da budu kratka, jasna, lako razumljiva i ispunjena emocijama. Ukoliko je neophodno, treba ih često ponavljati i objašnjavati, prateći objašnjenja pokazivanjem i primerima. Stalna podsećanja i objašnjenja, korak po korak razvijaju sposobnost kod dece da pravila treba poštovati i izvršavati, a u tome ih dodatno ohrabruje i to što uočavaju da dete koje ih najviše poštuje pobeđuje u igri, a samu igru čini zanimljivijom. Pravila igre treba da budu takva da omogućavaju deci da budu fleksibilna, aktivna i da ispoljavaju emocije.
- Ako je igra komplikovana, objašnjenje treba pružiti i kroz dodatne primere.
- Voditeljev glas u toku objašnjenja igre veoma je važan i treba da bude prirodan, veseo i prijatan.
- Važno je da voditelj nauči decu da se slušaju međusobno i da na neko pitanje, iako je ono upućeno svima, odgovor daje samo jedno dete izgovarajući jasne i razumljive rečenice.
- Kada bira igračku, voditelj treba da vodi računa o njenoj neškodljivosti, za decu, kao i o estetskom izgledu predmeta. DAKLE, PREDMETI KOJI SE KORISTE U IGRI, MORAJU BITI BEZBEDNI PO DECU!!!
- Poželjno je da deca u toku igre angažuju što više čula.
- Voditelj treba da uočava slabosti deteta i igru (ili njene delove) organizuje tako da doprinosi njihovom ublažavanju, oslanjajući se na njegove snage. Na primer, u toku igre u kojoj učestvuje dete sa poremećajem sluha, preporučljivo je da se koriste velike, obojene i svetle igračke (lopte, krugovi i kocke).

Igre uloga

Ovo su igre u kojima deca razvijaju i izražavaju svoje ambicije, želje, kreativnost, utiske, mišljenja i stavove i uglavnom su kreativne po prirodi. Za ovakav rezultat potrebno je da i dete i voditelj ulože puno truda.

Deca kroz igru imitiraju radnje ljudi koji se nalaze u njihovoj okolini (majka hrani dete, medicinska sestra uređuje sobu bolesnika, vozač vozi automobile).

U igri se koriste različite igračke (predmeti), koje čine decu srećnima, a njihovo korišćenje doprinosi i unapređenju njihovog sveobuhvatnog razvoja. One pomažu da dete pravilno predstavi stvarnost, kao i da stvori zamišljene likove i preuzme njihove uloge.

Na primer, devojčica koja se igra sa lutkom igra ulogu majke. Ona je miluje, voli, hrani, štiti..., kao što bi to činila i prava majka.

Voditelj bi tokom ovih igara trebalo da:

- razvija kod dece interesovanje prema svim ulogama i da se pobrine da deca menjaju uloge u toku igre.
- razvija brižljiv stav prema igračkama. Na primer, može čitati priče o igračkama, pokrenuti razgovore o tome kako se igračke prave, koliko je za to potrebno vremena, itd.
- nastoji da i sam učestvuje u igri. Prihvatanjem bilo koje uloge u igri, on stvara više interesovanja prema njoj.

Didaktičke igre

Didaktičke igre su u širokoj upotrebi kao metod obrazovanja. To su aktivnosti u toku kojih deca stiču različita znanja i veštine. Pored toga, koriste se i za ispravljanje pogrešno usvojenih znanja, kao i za njihovo unapređivanje i organizovanje.

Za razliku od kreativnih igara uloga, u kojima sadržaj i tok određuju sami igrači, didaktičke igre su u potpunosti pripremljene za decu. One imaju zadatak, radnju, pravila i rezultat (zaključak igre). Rešavanje zadataka zahteva mentalne napore i zalaganje dece, kroz koje ona: razmišljaju, vežbaju pamćenje i sposobnosti uočavanja, razvijaju maštu, pažnju, uspostavljaju dobre odnose sa drugom decom, postaju aktivnija, unapređuju funkcije sluha i govora, razvijaju disciplinu i samosvest, stiču sposobnost razvrstavanja predmeta...

Važno je zapamtiti da svrha (zadatak) didaktičke igre mora odgovarati osobinama i sposobnostima svakog deteta.

Kada su u grupi deca sa smetnjama u razvoju, sa različitim znanjem i mentalnim sposobnostima, ali i nova deca koja nemaju veštine da prate zadatke i pravila igre, neophodno je posebno ohrabriti njihovo učešće i prilagoditi im zadatke. Ovo je bitno, jer se na taj način pruža prilika da svako dete bude aktivno, postiže rezultate i razvija svoje veštine i znanja.

Iako u ovim igrama deca dosta uče, ona ne treba da izgube osećaj da se istovremeno igraju. Neophodno je održavati tok igre i postepeno povećavati nivo njene složenosti.

Imajući u vidu da se u toku didaktičkih igara koriste različite igračke, voditelj treba da ih predstavi deci i stvori interesovanje za njih.

Igre akcije

Igre akcije zadovoljavaju dečije potrebe za fizičkom aktivnošću. One razvijaju fizičke veštine i sposobnosti. Prema sadržaju, igre akcije se dele na igre sa scenarijima i one bez scenarija. Igre bez scenarija su slične sportskim igrama. U njima deca jednostavno izvode različite vrste pokreta i unapređuju njihovu brzinu, fleksibilnost,... Igre sa scenarijima se organizuju na različite teme iz života i u njima, deca pored izvođenja razvovrsnih pokreta, dobijaju uloge kroz koje dodatno unapređuju svoja znanja i veštine. Igre akcije uglavnom podstiču decu na takmičenje i kroz njih se ona ohrabruju da ostvare svoje ciljeve.

Neke od osobina ovih igara su sledeće:

- Igra akcije uključuje sve oblike pokreta (trčanje, skakanje, hodanje, penjanje, bacanje i puzanje). Različiti pokreti ne samo da čine igru interesantnijom, već sprečavaju i zamaranje kod dece.
- Deca učestvuju zajedno i organizovano u igrama akcije, poštujući pravila igre koja su obavezna za sve. Sve to ih uči lepom ponašanju, jer u toku ovih igara, ona jačaju samokontrolu, razvijaju svest da treba da pomažu svom drugu ili drugarici, uče da prevazilaze poteškoće i menjaju vrste pokreta prema pravilima igre.
- Ove igre pomažu razvijanju dečije mašte, pažnje, veština posmatranja, pamćenja i stvaraju pozitivnih emocija. Kroz njih se jača dečji nervni sistem i povećava njihova sposobnost kretanja.
- U toku igre, deca razgovaraju i mogu recitovati pesmice, što doprinosi razvoju govora.

Da bi igre akcije na najbolji način doprinele fizičkom razvoju dece, one moraju odgovarati njihovom uzrastu, veštinama i fizičkoj spremnosti.

Voditelj u igrama akcije treba da:

- zna da napravi pravi odabir i na adekvatan način vodi igru, jer suprotno može negativno uticati na decu i doprineti nastanku nepoverenja kod njih;
- prilikom organizovanja igre, uzme u obzir aktivnosti dece u različita doba dana, njihovu fizičku pripremljenost, prostorne okolnosti, godišnje doba...;
- jasno razume koje veštine i sposobnosti treba razviti i unaprediti igrom. Ovo je bitno, zato što jedna igra razvija trčanje, druge skakanje, uzdržanost, fleksibilnost, itd;
- stvori pozitivnu atmosferu, obraćajući se svakom detetu, uzimajući u obzir njihove specifične osobine, interesovanja i pripremljenost;
- osmisli igre tako da unapređuju zdravlje dece, kao i njihove kako fizičke, tako i mentalne sposobnosti;
- u saradnji sa decom podeli uloge, uzimajući u obzir fizičku i mentalnu pripremljenost dece i njihove veštine. U jednom slučaju, glavna uloga se može dati nekom aktivnom detetu u grupi kako bi se pokazalo kako treba biti hrabar i odvažan. U drugom slučaju, glavna uloga može pripasti stidljivom i bojažljivom detetu kako bi se podstakla njegova samouverenost.
- kako su ove igre često kontaktne, voditelj treba da vodi računa da ne dođe do povređivanja.

Preporuka je da u što veći broj igara na direktan ili indirektan način budu uključeni i roditelji dece što značajno učvršćuje i unapređuje njihov odnos. Deca se osećaju sigurnije i samopouzdanije, ponosna su kada mogu da pokažu roditeljima neki od svojih uspeha u igrama. Naročito je važno da u trenucima kada dete deli svoj uspeh sa roditeljem, on/ona taj uspeh pohvali na neki način (aplauzom, osmehom, klimanjem glave u znak odobravanja, zagrljajem...). Sa druge strane, i za roditelje je bitno da prisustvuju uspesima svog deteta, jer znaju da njihov rad daje rezultate i motiviše ih da i dalje nastave da rade sa svojim detetom i da ohrabruju njegov napredak.

Ovo je naročito važno kod roditelja dece sa smetnjama u razvoju, jer im to pomaže da bolje razumeju svoje dete, da uoče njegove potencijale, u potpunosti ga prihvate i daje snagu da nastave da veruju u njega i njihovo zajedničko napredovanje.

4. DEO

Prvi nivo igara

Pre početka primene igara iz prvog nivoa, bitno je uvodnim igrama naučiti decu da usmere svoju pažnju na praktične radnje, koje će se događati tokom igara i povećati kod njih interesovanje za igračke koje će se koristiti u igrama. Navodimo vam primere dve takve igre:

Uvodna igra 1. Naučite dete da usmeri pažnju na praktične radnje

Cilj: Razvijati čula vida i sluha i sposobnost usmeravanja pažnje.

Neophodni materijali: torba; različite vrste voća i povrća; igračke; 5-6 maski; šeširi; lutke; lopte; bubanj; tambure; zviždaljka...

Tok igre: Voditelj različite predmete stavi u torbu (korpu), a zatim vadi jedan po jedan predmet, pokazuje ga, imenuje i objašnjava deci njegove osobine i svrhu. Kada su svi predmeti izvađeni, voditelj ih vraća u torbu, a zatim svako dete vadi po jedan predmet i imenuje ga.

U slučaju da nema odgovarajuće materijale, voditelj uključuje decu u pripremanje maski, ukrašavanje igračaka, itd. Na primer, on može napraviti oblike maski od kartona i dati jednom detetu da ih oboji, drugom da ih okači na žicu, trećem da zašije dugmad na haljinu i ukrasi šešir cvećem....

Pripreme materijala mogu pozitivno uticati na dete. Na primer, ako ono samo napravi predmet neophodan za igru, uz podršku voditelja, i, ako u isto vreme voditelj objašnjava šta je svrha pripremanja predmeta i gde će se on koristiti, proces će pomoći detetu da razume igru, razvija kreativnost i motoričke (manuelne) veštine. Dete će učestvovati u igri sa više motivacije, jer je uložilo napor u pripremu materijala.

Pravila igre:

- Sva deca treba da učestvuju u igri
- Svako dete ima pravo da, u jednom krugu igre, izvadi i imenuje samo po jedan predmet
- Voditi računa da deca ne ometaju jedni druge tokom igre

Uputstva:

- Voditelj, u skladu sa spobnostima svakog deteta, treba da utroši dovoljno vremena na pokazivanje i objašnjavanje predmeta, kako bi što više dece moglo da ih zapamti
- U početku je dobro koristiti predmete koji su većini dece poznati
- U slučaju da su deci predmeti za igru nepoznati, voditelj treba, pored opisivanja, da im dopusti da ih dodirnu i uzme u ruke.

Uvodna igra 2. Stvaranje interesovanja za igračke

Voditelj sakrije novu igračku ispod ćebeta i izgovori zagonetku, čije je rešenje sakriveni predmet.

Na primer:

„To je velika životinja,
Vrlo prijatna i pametna,
Jednom u sedam godina,
Rađa mladunče (slon).“

Ako deca ne pogode sakrivenu igračku, onda voditelj otvori ćebe i pokaže im šta se ispod njega nalazilo. Taj momenat deci pruža puno radosti.

Druga varijanta ove ige je da voditelj stavi novu igračku na vidljivo mesto u prostoriji, a da deca to nisu primetila. Zatim ih pita da li primećuju nešto novo u sobi. Samo traženje i pronalaženje nove igračke, deci pričinjava zadovoljstvo.

Nakon završetka igre, voditelj treba da poduči decu da se pobrinu za igračke i da ih ne lome, jer su one namenjene svima. Brižni stav će kasnije biti primenjen i na drugu decu.

4.1. Igre uloga

Prodavnica

Ciljevi igre: unaprediti dečje razumevanje upotrebe različitih predmeta, i podučiti ih pravilima kupovine.

Neophodni materijali: nekoliko stočića, 5-6 korpi, voće, povrće, odeća, pribor, automobili, haljina, kecelja, šešir, papirni novac...

Tok igre: igrači su podeljeni u dve grupe – jednu grupu čine „prodavci“, a drugu „kupci“. Jedan deo prostorije je pretvoren u „prodavnicu“, u kojoj se nalazi sto ispunjen različitom „robom“ (voćem, povrćem, odećom, priborom za jelo...). „Prodavnica“ može biti orgaizovana po odeljenjima, te da po jedan prodavac pokriva svako odeljenje.

Igra počinje ulaskom „kupaca u prodavnicu“, kada oni, uz podršku voditelja obilaze odeljenja, obraćaju se „prodavcima“, objašnjavaju šta im je potrebno i slično. Na primer: „Dobar dan. Dajte mi, molim vas, lutku sa crvenom haljinom i šešir“. „Prodavac“ odgovara i uslužuje „kupca“ i on plaća robu i odlazi. Zatim drugo dete postaje „prodavac“, a u „prodavnicu“ ulazi drugi „kupac“ i traži nove „artikle“ i radnja se ponavlja...

Pravila igre:

- Deca treba pristojno da se obraćaju jedni drugima (da ne viču, ne psuju,...).
- Svako dete treba da sačeka na svoj red, i da ne ometa drugog „kupca“, koji kupuje.

Uputstva:

- Sva deca treba da učestvuju u igri.
- U slučaju da je u pitanju veliki broj dece, a da se igra odvija u malom prostoru, voditelj može decu podeliti u dve grupe, pru čemu jedna grupa igra uloge, a druga posmatra, da bi ih nakon nekog vremena promenio.
- Sva deca treba da poštuju pravila igre.
- Voditelj treba da podstiče decu da što više i pravilnije govore.
- Voditelj određuje ko igra ulogu „kupca“, ko „prodavca“, a ko je posmatrač.
- Voditelj vodi računa da „kupci“ i „prodavci“ menjaju uloge.

Doktor

Ciljevi igre: stvoriti pozitivan stav prema poseti lekaru; razvijati maštu, kreativno razmišljanje i usklađen govor.

Neophodni materijali: sto, stolica, lekarski mantil, kapa, špricevi, kutije od lekova, toplomer, zavoj, vata, itd.

Tok igre: deca se dele u dve grupe – jedna grupa su „doktori“ a druga „pacijenti“. Jedan deo prostorije je određen kao „lekarska ordinacija“. Igra počinje tako što prvi „pacijent“ dolazi kod „doktora“ i žali mu se na svoje tegobe: „Doktore, boli me grlo, molim vas, pregledajte me“. „Doktor“ zatim pregleda „pacijenta“ (gleda grlo, meri temperaturu...) i prepisuje mu ili pruža odgovarajuće lečenje (daje injekciju, kutiju lekova, zavija mu povredu...). Kada ovaj „pacijent“ bude zbrinut, sledeće dvoje dece postaju „doktor“ i „pacijent“.

Pravila igre:

- Deca treba pristojno da se obraćaju jedni drugima (da ne viču, ne psuju,...).
- Svako dete treba da sačeka na svoj red, i da ne ulazi u ordinaciju dok je prethodni „pacijent“ još unutra.
- Deca koja čekaju na red treba pažljivo da prate radnju i da ne ometaju one koji su u „ordinaciji“.

Uputstva:

- Sva deca treba da učestvuju u igri.
- Voditelj određuje redosled smenjivanja „doktora“ i „pacijenata“.
- Voditelj treba da vodi računa da sva deca budu i „doktori“ i „pacijenti“.
- „Pacijent“ nekada može da bude i lutka (dete), dok dete glumi njegovog roditelja.
- Sva deca treba da se pridržavaju pravila igre.

Porodica

Ciljevi igre: podučavati pravilima ponašanja za stolom i korišćenja pribora za jelo, učtivom i primerenom ponašanju prema članovima porodice i gostima.

Neophodni materijali: lutke, igračke, pribor za jelo, nameštaj, kuhinjski predmeti

Tok igre: Radnja igre se odvija u zamišljenoj „porodici“. Svako dete postaje po jedan član porodice i dobija svoja zaduženja. „Majka“ priprema hranu u kuhinji, „baka“ peče kolač, „tata“ postavlja sto za ručak, a „deca“ se igraju sa „gostima“ itd.

Pravila igre:

- Deca treba da budu učtiva i tolerantna jedna prema drugima.
- Svako dete treba da obavlja zadatke koje je dobilo, ali i da pomaže drugim igračima, ukoliko je to potrebno.
- Deca ne smeju ometati jedni druge u realizovanju zaduženja.

Uputstva:

- Sva deca treba da učestvuju u igri.
- Voditelj deli uloge i treba da se potrudi da svako dete dobije zadatke u okviru uloge, u skladu sa svojim sposobnostima.
- Voditelj pre početka igre treba precizno i razumljivo da objasni svakom detetu koja je njegova uloga i koji su zadaci koje ona podrazumeva.
- Deca posle nekog vremena treba da zamene uloge.
- Voditelj treba da podstiče komunikaciju učesnika.

4.2. Didaktičke igre

Pronađi sličan predmet i donesi ga

Ciljevi igre: podučavati pronalaženju predmeta, uz njihovo poređenje po bojama i uočavanje sličnosti.

Neophodni materijali: različite raznobojne lopte.

Tok igre: Deca stoje u koloni, jedno iza drugog. Voditelj odvaja nekoliko raznobojnih lopti i stavlja ih pored sebe na pod, a isti broj lopti (i istih boja) stavlja na suprotni kraj prostorije. Igra započinje tako što voditelj da loptu prvom detetu iz kolone, a zatim mu kaže: „Idi na drugi kraj sobe, pronadi loptu koja je iste boje i donesi je“. Ako dete ne razume uputstvo i donese različite lopte, voditelj treba da ga ohrabri i da kaže: „Lepo je to što si mi doneo plavu loptu i pokaži je sada drugoj deci.“ Zatim, on treba da mu pojašni zadatak: „Dao sam ti crvenu loptu, ali ti si mi doneo plavu, zato pronadi crvenu i donesi je“. Kada dete donese pravu loptu, daje je voditelju i vraća se na kraj kolone. Zatim se radnja ponavlja, sve dok sva deca ne dobiju priliku da donesu loptu „prave boje“.

Pravila igre:

- Deca ne treba da uzimaju lopte dok ne dođu na red i dok ne dobiju znak od voditelja.
- Deca ne treba da ometaju jedni druge u toku igre.
- Trčanje nije dozvoljeno, deca treba lagano da idu po lopte i vraćaju se.
- Svako dete ima pravo dva puta da donese „loptu pogrešne boje“ nakon čega mu voditelj pokazuje koju loptu je trebalo da donese.
- Igra se može ponoviti nekoliko puta.

Uputstva:

- Voditelj treba da zainteresuje svu decu da učestvuju u igri.
- Sva deca treba da poštuju pravila igre.
- Voditelj određuje redosled kojim deca idu po loptu.
- Broj lopti je jednak broju dece plus broj različitih boja lopti.
- Umesto lopti, mogu se koristiti i drugi predmeti (kocke, razni oblici od papira,...).
- Kada dete ispuni zadatak, voditelj treba da ga pohvali. Takođe, voditelj može ustanoviti i neki sistem nagrađivanja (papirni bedževi, cvetići, zvezdice....).

Ko će pronaći par?

Ciljevi igre: razvijati pamćenje slika, sposobnost da se nađe par i brzo orijentisanje

Neophodni materijali: kartice sa slikama različitog voća, povrća i životinja

Tok igre: Deca sede za svojim stolovima. Voditelj stavlja 5-6 kartica na svaki od stolova i jedan niz kartica, sa istim simbolima na svoj sto. Nakon što predloži deci da pogledaju slike koje se nalaze ispred njih, voditelj poziva jedno dete da odabere jednu karticu sa svog stola, uzme je i zatim pronađe par iz niza na voditeljevom stolu. Kada dete pronađe pravu karticu, voditelj ga pohvaljuje. Nakon toga voditelj proziva sledeće dete i radnja se ponavlja sve dok sva deca ne pronađu po jedan par kartica. Zatim voditelj ponovo poziva prvo dete da odabere drugu sličicu i kreće drugi krug igre. Igra traje dok ne prođe 5-6 krugova, u zavisnosti od broja kartica i dece.

Pravila igre:

- Deca prilaze kod voditelja i biraju karticu, tek nakon što ih voditelj pozove.
- Ako dete više od dva puta da pogrešan odgovor, voditelj mu pokazuje koja je kartica „prava“.
- Svako dete može birati samo jednu sličicu u jednom krugu igre.
- Deca ne smeju ometati jedni druge u toku igre.

Uputstva:

- Voditelj određuje redosled kojim deca dolaze do njegovog stola da biraju sličice.
- Sva deca treba da učestvuju u igri.
- Ne mora svaka kartica nužno imati svoj par. Voditelj treba dete da pohvali i ako ono otkrije da za njegovu karticu ne postoji par.
- Na karticama treba da budu prikazani jednostavni oblici i figure i ne treba da ih bude previše.
- Voditelj treba da pomogne deci da donesu pravi izbor (postavlja dodatna pitanja, sugerise im na koje detalje treba da obrate pažnju...)
- Deca treba da poštuju pravila igre.

Ko će brže sakupljati?

Ciljevi igre: Razvijati pravilno prepoznavanje boja kod dece, sposobnost da se pronađu slični predmeti i veštine brze orijentacije.

Neophodni materijali: raznobojni podmetači, predmeti različitih boja, korpa, itd.

Tok igre: Deca sede za svojim stolovima. Voditelj stavlja na sto ispred svakog deteta po tri raznobojna (crvene, žute, plave, zelene, narandžaste...) podmetača. On zatim prilazi svakom detetu pojedinačno, noseći sa sobom korpu sa raznobojnim predmetima i traži od njih da iz korpe izvade predmete i stave ih na podmetače iste boje. Igra traje dok sva deca ne nađu odgovarajuće predmete za svoje podmetače.

Pravila igre:

- Deca uzimaju predmete iz korpe tek kada im voditelj priđe i da im dozvolu.
- Za vreme trajanja igre, deca ne smeju ustajati niti ometati druge igrače.
- Oni treba da čuvaju svoje predmete (da ih ne bacaju, lome...).

Uputstva:

- Sva deca treba da učestvuju u igri.
- Deca treba da poštuju pravila igre.
- Broj i boja predmeta u korpi treba da odgovara broju i boji podmetača.

Opišite predmet koji ste dobili

Ciljevi igre: razvijati pojam boje, oblika i veličine predmeta, rečnik, pažnju i mišljenje

Neophodni materijali: jedna korpa sa različitim igračkama, voćem, povrćem

Tok igre: Voditelj u korpu stavlja različite igračke (voće, povrće...). Zatim poziva decu da jedno po jedno priđu, uzmu po jedan predmet iz korpe i da se vrate na svoje mesto. On zatim poziva jedno dete da navede koji je predmet uzelo i da navede neke njegove osobine na primer: „Jabuka je crvena, okruglog oblika...” Zatim voditelj poziva sledeće dete. Igra traje dok sva deca ne opišu svoj predmet.

Pravila igre:

- Deca uzimaju predmete iz korpe tek kada ih voditelj pozove.
- Za vreme trajanja igre, deca ne smeju ustajati niti ometati druge igrače.
- Oni treba da čuvaju svoje predmete (da ih ne bacaju, lome...).

Uputstva:

- Voditelj mora da proceni da li su deci poznati svi predmeti iz korpe i, ako to nije slučaj, da ih najpre upozna sa njima.
- Voditelj treba da pomogne deci da se prisete imena i što većeg broja osobina (dodatnim pitanjima, sugestijama, poređenjima...).
- Deci treba dati dovoljno vremena da se prisete i daju odgovor.
- Sva deca treba da poštuju pravila igre.

4.3. Igre akcije

Balon

Ciljevi igre: podučavati zajedništvu; razvijati veštine stajanja i hodanja u krugu; unaprediti govor.

Tok igre: Deca se uhvate za ruke, tako da obrazuju krug. Zatim oni počinju da se kreću u smeru kazaljke na satu uz recitovanje sledeće pesmice:

“Naduvaj se moj balonu,
Ne budi tako mali,
Ali, ne previše moj balonu,
Jer ćeš iznenada pući.”

Govoreći ove reči, deca polako šire krug, sve do trenutka kada više ne mogu da se drže za ruke i „balon puca”. Igra se može ponoviti nekoliko puta.

Pravila igre:

- Deca počinju da šire krug, tek kada izgovore poslednji stih.
- Oni se kreću lagano, bez trčanja.

Uputstva:

- Voditelj treba prethodno da se pobrine da što više dece nauči stihove.
- Sva deca treba da učestvuju u igri.
- Deca treba da poštuju pravila igre.
- Voditelj treba za izvođenje igre da obezbedi dovoljno prostora, kako ne bi došlo do povređivanja (usled saplitanja o predmete, slučajnog pada i sl.).

Napravite figuru

Ciljevi igre: razvijati sposobnost slušanja uputstava i promene pokreta, pažnju i sposobnosti poziranja na različite načine, sposobnost izvođenja lepih ritmičkih pokreta i fleksibilnost.

Neophodni materijali: bubanj, pištaljka

Tok igre: Deca treba da stanu tako da obrazuju jedan krug. Jedan od njih je vođa igre i stoji u centru kruga. Voditelj zatim daje deci uputstvo da nakon njegovog signala treba da počnu da se kreću u ritmu u kome on udara u bubanj (duva u pištaljku, broji). Na znak voditelja, deca napuštaju krug i počinju da se kreću različitom brzinom (brzo, sporo, trčeći).

Zatim voditelj neočekivano daje signal: „Napravite figuru”. Deca se zaustave i ostanu u različitim pozama. Vođa igre bira igrača čija mu se poza najviše dopada i staje na njegovo ili njeno mesto. Novi vođa staje u centar kruga.

Pravila igre:

- Deca treba da se kreću u ritmu koji diktira voditelj.
- Deca treba da se kreću tako da ne ometaju ostale.
- Deca mogu da se zaustave tek nakon što voditelj da instrukciju „Napravite figuru”.
- Nakon signala, deca ne treba da se ne pomeraju, dok vođa ne odabere figuru koja mu se najviše dopada.

Uputstva:

- Voditelj može sa decom da se dogovori koje poze će praviti, a vođa grupe tada bira ko je najuspešnije napravio dogovorenu figuru.
- Deca se mogu pomerati unutar kruga plešućim korakom, ili mogu izvoditi različite vežbe (hodanje na prstima, sa rukama na bokovima, kao mačka...).
- Voditelj treba da se pobrine da sva deca dobiju priliku da budu vođe.
- Sva deca treba da poštuju pravila igre.
- U slučaju da u grupi ima dece sa oštećenjem sluha, voditelj može da daje ritam i pokretima ruku (npr. može koristiti zastavice upadljivih boja...). Igru mogu voditi i dva voditelja, od kojih jedan daje zvučne, a drugi vizuelne signale.

Nemojte ostati na podijumu

Ciljevi igre: razvijanje pokreta

Neophodni materijali: stolice, bubanj, pištaljka

Tok igre: Deca sede na stolicama koje su raspoređene po celoj prostoriji. Voditelj daje signal (bubnjem, pištaljkom, tapšanjem) i deca ustaju sa stolice i počinju da trče po različitim delovima sobe. Jedno dete dobija ulogu „Hvatača“. Na signal „Hvataj!“ deca pokušavaju da se vrate do stolica i da sednu pre nego što ih „hvatač“ „uhvati“ (dodirne). Deca, koja su uhvaćena, moraju privremeno da napuste igru. Nakon 2-3 kruga, bira se novi „Hvatač“ i sva „uhvaćena“ deca ponovo učestvuju u igri.

Pravila igre:

- „Hvatač“ može da hvata decu, tek nakon što voditelj da signal „Hvataj!“
- Na signal „hvataj!“ deca mogu sesti na bilo koju stolicu, a ne moraju nužno na onu na kojoj su pre sedela.
- Deca ne smeju da ometaju ostale igrače (da se guraju, sapliću...).

Uputstva:

- Voditelj treba da vodi računa da se deca pridržavaju pravila igre.
- Deca treba da koriste sav prostor u sobi, a ne samo u blizini stolica.

- Voditelj može pustiti muziku, a znak „hvataj“ da predstavlja trenutak kada je on sključi.
- Sva deca treba da učestvuju u igri i da dobiju priliku da budu „hvatač“.
- U slučaju da u grupi ima dece sa oštećenjem sluha, voditelj može da daje znakove i pokretima ruku (npr. može koristiti zastavice upadljivih boja...). Igru mogu voditi i dva voditelja, od kojih jedan daje zvučne, a drugi vizuelne signale.

5. DEO

Drugi nivo igara

5.1 Igre uloga

Na ovom nivou, kroz igre uloga voditelj treba da:

- nastavi kod dece da razvija interesovanje prema igrama sa ulogama. On može da stvori nove igre ili da obnovi stare dodajući nove igračke. Na primer: u igri „Prodavnica“, može dodati nova „odeljenja“ sa novim igračkama i igračkama koje deca sama naprave (od sunđera, papira, voća, povrća i torti napravljenih od plastelina...).
- nastavi da razvija veštine komunikacije kod dece. Ona treba da nauče decu da prihvataju mišljenja i stavove drugih.
- unapređuje poštovanje pravila igara kod dece. Preporučuje se da sva deca učestvuju u kreiranju pravila, i da ona budu izložena na vidljivom mestu (ispisana krupnim slovima i/ili ako je moguće ilustrovana crtežom).
- obogaćuje znanje dece novim informacijama, tako da ona umeju da učestvuju u složenijim kreativnim igrama. Na primer, ukoliko su deca zainteresovana za neku temu (priroda, ptice...), voditelj treba da povede razgovor o tome, da čita odgovarajuće priče, pokazuje slikovnice i ohrabri decu da koriste stečeno znanje u svom okruženju, kao i za kreiranje novih igara uz njegovu podršku.

Frizer

Ciljevi igre: razvijati kreativno mišljenje, govor, formirati osnovne veštine korišćenja frizerskih usluga.

Neophodni materijali: češalj, plastične makaze, uniforma frizera, dezodorans, karmin, četka za kosu.

Tok igre: Jedno od dece igra ulogu „frizera“, drugo „mušterije“. Mušterija dolazi do frizera, pozdravlja ga i kaže: „Molim vas, ošišajte me“. Druga mušterija kaže: „Molim vas, napravite mi frizuru“. Kada „frizer“ završi rad, „mušterija“ plaća, zahvaljuje se „frizeru“ i odlazi.

Uputstva:

- Pobrinite se da sva deca učestvuju.
- Neka se sva deca oprobaju u obe uloge.

Vrtić

Ciljevi igre: razvijati kreativno mišljenje, maštu, govor i sposobnost da se reprodukuje sve što se pokaže i kaže.

Neophodni materijali: stolovi, stolice, igračke, pribor za slikanje ...

Tok igre: Jedno od dece preuzima ulogu „nastavnika“, ostali su „deca“ u vrtiću. „Nastavnik“ treba da se postara da se „deca“ pri ulasku u sobu pozdravljaju i ponašaju učtivo. „Deca“ sedaju oko „nastavnika“ koji im priča priču (bajku, basnu....). „Deca“ treba da pažljivo slušaju i daju svoje komentare na delove priče koji im se učine zanimljivim.

Većina aktivne dece dobija pohvale; onu manje aktivnu decu treba stimulisati da se uključe u različite aktivnosti.

Uputstva:

- Pitanja treba postavljati svoj deci, ali odgovor treba da dođe od jednog deteta.
- Ukoliko je moguće, sva deca treba da igraju ulogu „nastavnika“.
- Voditelj uloge deli u dogovoru sa decom.
- Sva deca treba aktivno da učestvuju.

Građevinar

Ciljevi igre: razvijati kreativno mišljenje dece, maštu, sposobnost korišćenja teoretskog znanja u toku igre

Neophodni materijali: ukrasne kocke različitih veličina i oblika, igračke kamioni, uniforma, kapa...

Tok igre: Neka deca postaju „građevinari“, druga „kamiondžije“; a jedno dete postaje „glavni građevinar“. „Glavni građevinar“ nadgleda „građevinske radove“, vodeći računa da „kamiondžije“ razvoze „građevinski material“ na gradilište. On vodi računa o tome da svi „radnici“ rade zajedno i da su im aktivnosti usklađene.

Uputstva:

- Neka sva deca razmene uloge.
- Igra treba da protekne mirno.
- Deca treba međusobno da se uvažavaju.

5.2 Didaktičke igre

Voditelj na ovom nivou treba da:

- nastavi da upoznaje decu sa različitim predmetima. Važno je da ona steknu veštine da razlikuju različite vrste, oblike, boje i kvalitet predmeta i pojmova. Na primer: predstavlja deci jabuku, pita šta znaju o njoj: „Pogledajte, jabuka je okrugla, crvena (žuta, zelena), ali ne znamo njen ukus; hajde da je probamo, i znaćemo da li je slatka ili kisela, mekana ili tvrda, suva ili sočna...“ Onda stavlja na sto jabuke različite veličine, oblika i boje, kao i one napravljene od različitih materijala (gline, plastelina, sunđera, testa...). Deca prilaze i počinju da dodiraju jabuku da bi se uverili da je ona napravljena od sunđera, da je mekana i lakša; jabuka napravljena od gline je teža i suvlja; jabuka od plastelina je mekana, ali je tvrđa od one napravljene od sunđera; jabuka od testa je mekša i krhka.
- uči decu da naprave predmet iz pojedinačnih delova. Ovde se, takođe, može koristiti jabuka, koju voditelj podeli na nekoliko delova. Deca uočavaju da cela, okrugla jabuka može da se podeli, i da je moguće dobiti „celu“ jabuku kombinujući i pridružujući delove jedne drugima.

- kroz didaktičke igre priprema decu za igre uloga. Na primer, u didaktičkoj igri dete se upoznaje sa različitim profesijama, a kasnije i preuzima njihove uloge.
- nastavi da stimuliše kod dece ponašanja koja odgovaraju situaciji i razvija samostalnost.
- poduči decu da poštuju svoje prijatelje, da ih slušaju i uzimaju u obzir njihova mišljenja.

Šta se od čega pravi?

Ciljevi igre: podučiti decu da grupišu predmete po materijalima

Neophodni materijali: različiti predmeti napravljeni od stakla, gline, gume, drveta, plastike (3-4 predmeta po materijalu).

Tok igre: Deca sede u polukrugu i ispred njih su na stolu poređani predmeti. Oni daju imena svakom predmetu i kažu od čega je napravljen.

Primer: „Ovo je čaša i napravljena je od stakla“. Onda voditelj odlaže slične predmete napravljene od različitih materijala. Na primer, šolje napravljene od metala, stakla, drveta, plastike. Zatim predlaže da se predmeti uporede ne samo po materijalu, već i po obliku, boji i veličini.

Voditelj zatim predlaže deci da sa stola uzmu neki od predmeta korišćenih tokom igre (npr. „uzmite staklenu čašu“...). Deca prilikom uzimanja predmeta isti ponovo imenuju (npr. „ovo je staklena čaša“).

Uputstva:

- Sva deca treba da budu uključena u igru.
- Budite pažljivi obzirom da neki predmeti mogu izazvati povredu (npr. staklena čaša..).
- Nastojte da pomazete deci da dalje unapređuju znanje koje su stekli u igri.

Hajde da napravimo stub

Ciljevi igre: uočiti pojmove „debeo” i „tanak”

Neophodni materijali: različite vrste gumenih/plastičnih prstenova i štapova

Tok igre: Voditelj daje svakom detetu po jedan štap i prsten. Onda, ispred njih stavlja korpe ispunjene prstenovima različitih veličina i predlaže da izaberu i na štapove stave one koji su iste veličine (obima).

Birajući prstenove, deca ih porede po veličinama, pomažu jedni drugima, razmenjuju ih i stavljajući na štap, prave živopisan stub.

Onda voditelj objašnjava koji su stubovi debeli, a koji su tanki: „Ovo je debeo stub; ovaj drugi je tanak; onaj stub je tanji; a onaj drugi je najtanji.”

Uputstva:

- Sva deca treba da budu uključena u igru.
- Pomozite im pri izboru prstenova.

Šta je veće?

Ciljevi igre: razviti pojmove „veliki” i „mali”

Neophodni materijali: predmeti različitih veličina

Tok igre: Dok stavlja predmete na sto, ređajući ih po veličini, voditelj uči decu da predmete porede i razumeju pojam veličine: „Ovo je velika kutija, ova je manja, ova je najmanja.”

Uputstva:

- Sva deca treba da budu uključena u igru.

5.3 Igre akcije

Na ovom nivou igre akcije se usložnjavaju i nastavljaju da razvijaju psiho-fizičke sposobnosti i veštine dece, kao i da im omogućavaju usvajanje novih znanja.

Lovac i zečevi

Ciljevi igre: razviti hitrost, fleksibilnost, sposobnost orijentacije u datoj situaciji, sposobnost da se skače na obema nogama, sposobnost da se primaju signali, trči u grupi i precizno gađa.

Neophodni materijali: male lopte, stolica, kostim lovca i kostim zeca

Tok igre: U jednom od delova prostorije, voditelj nacrtava dva velika kruga na podu. Jedan krug je „zečje gnezdo“, a na razdaljini od 10-12 koraka od „zečjeg gnezda“ voditelj crta „lovčevu kolibu“.

Jedno dete se ponaša kao „lovac“ i uzima dve male lopte. Druga deca glume „zečeve“ i stoje u svom „gnezdu“. Prostor između „zečjeg gnezda“ i „lovčeve kolibe“ je „šuma“. Kada igra počne, „lovac“ izlazi iz kolibe, šeta po šumi i ne vidi zeca. On se onda vraća kući, seda na stolicu i spava. Voditelj daje signal: „Lovac spava“. Tada „Zečevi“ izlaze iz „gnezda“, počinju da skaču i trče svuda po „šumi“. Iznenada, voditelj daje signal: „Lovac!“ „Lovac“ se budi, uzima loptu i pokušava da pogodi „zečeve“. „Ulovljeni zečevi“ odlaze u „lovčevu kolibu“. Igra se ponavlja nekoliko puta. Posle 2-3 ponavljanja, bira se novi „lovac“. „Ulovljena deca“ mogu ponovo da uđu u igru. Igra može da se igra 4-6 puta.

Pravila igre:

- „Zečevi“ izlaze iz svog „gnezda“ kada voditelj daje signal „Lovac spava“.
- „Zečevi“ mogu pobeći, ali „lovac“ može da ih pogodi tek nakon signala „Lovac!“
- „Lovac“ može gađati loptom samo u noge „zečeva“ i samo iz svoje „kuće“.
- Deca treba da skaču sa obe noge (imitiraju zečije skakanje).
- Krug „kolibe“ treba da bude dovoljno veliki da bi stala 2-3 igrača, a nacrtan na taj način da ostavi prostor da deca trče.
- Deca treba da koriste obe ruke za bacanje lopte.

Deca u toku igre mogu nositi „zečje“ kape/kostime.

Uhvati je brzo, spusti je brzo!

Ciljevi igre: razvijati hitrost, fleksibilnost, pažnju, sposobnost da se primaju signali, prijateljstvo, brzo trčanje

Neophodna sredstva: lopte

Tok igre: Deca se dele u dve jednake grupe i staju u dve kolone, jedni pored drugih. Ispred svakog detete koje je na čelu kolone, crta se linija starta, a 8-10 metara ispred svake kolone, crtaju se dva mala kruga. Po jedna lopta se stavlja u svaki krug. Nakon signala voditelja (aplauz, udarac bubnja, komanda), prva deca iz obe kolone trče ka svojim krugovima, uzimaju lopte i trče nazad, daju ih sledećem detetu u koloni i staju na kraj kolone.

Sada igrači koji imaju lopte trče do kruga i vraćaju ih u krug, a zatim trče nazad, potapšu svojim rukama ruke sledećeg deteta u koloni i vraćaju se na kraj kolone.

I tako redom, dok poslednje dete ne stavi ili uzme loptu iz kruga. Grupa koja se tačno pridržava pravila i završava prva, pobeđuje u igri. Ova igra se može igrati 3-4 puta.

Pravila igre:

- Igra počinje tek nakon signala voditelja.
- Lopte treba da budu stavljene (vraćene) u nacrtane krugove.
- Dete koje se vrati nazad bez lopte, treba da potapše ruke deteta na čelu kolone. Važno je da deca lagano i pažljivo potapšu ruke drugog deteta, kako ne bi došlo do povreda.
- Dete koje je obavilo „zadatak“ odmah staje na kraj svoje kolone.
- Deca koja čekaju svoj red u igri, ne treba da napuštaju kolonu, niti da prelaze graničnu liniju.
- Kraj igre je kada sva deca iz jedne grupe naprave krug, odnosno kada se poslednje dete iz te grupe vrati na kraj kolone.

Onaj ko je prozvan treba da primi loptu

Ciljevi igre: razvijanje pažnje, pamćenja, hitrosti, sposobnosti orijentacije, znanja o cveću, životinjama, povrću.

Neophodni materijali: lopta

Tok igre: Deca stoje u krugu (5-6 dece). Jedno od njih (vođa igre) stoji u centru kruga i dobija loptu srednje veličine.

Voditelj svakom detetu daje ime jednog cveta (ljiljan, ruža, maslačak...), ali tako da druga deca ne čuju. Kada igra počne, dete koje stoji u centru, prozove jedan od cvetova i potom baci loptu. Dok druga deca nasumice trče po sobi, dete čije je ime cveta prozvano, trudi se da što pre uhvati loptu. Ono hvata loptu i daje signal „Stop!“. Deca staju, a dete sa loptom gađa jedno od dece. Dete koje je pogođeno loptom, postaje novi vođa igre. Deca staju ponovo u krug i igra se nastavlja. Trajanje igre je 6-7 minuta.

Pravila igre:

- Deca napuštaju krug kada se izgovori ime cveta.
- Dete, koje nosi ime prozvanog cveta, trči da bi uhvatilo loptu tek kada je njegovo ime izgovoreno.
- Tek pošto uhvati loptu daje znak „Stop!“.
- Dete koje uhvati loptu gađa drugo dete loptom isključivo u noge.
- Kada dete koje stoji u centru kruga prozove ime cveta koje nije dato, onda se deca ne pomeraju sa svog mesta. To dete može prozvati samo tri cveta. Ako ono ne pogodi imena cveta, bira se novi vođa.
- Deca mogu dobiti imena voća, životinja, povrća. Prilikom odabira imena za igru voditelj treba da vodi računa da to budu imena koja su deci poznata.

6. DEO

Treći nivo igara

6.1 Igre uloga

Na ovom nivou igara, voditelj nastavlja da podučava decu igrama uloga. Dete bira ulogu i igra je prema scenariju.

U ovom nivou igre uloga su postale složenije, zato što deca imaju dovoljno znanja, veština i sposobnosti. Voditelj je više vodič u ovoj igri kako bi pomogao deci da ispravno izaberu svoje uloge.

Ovde on daje detetu priliku da samo pravi izbore. Dete samo bira materijale neophodne za igru i koristi svoju kreativnost za njihovo stvaranje (na primer: koriste lišće umesto tanjira, krug umesto točka; jastuk umesto automobila...).

Na osnovu stečenih znanja i veština na prethodnim nivoima, deca biraju sadržaj igre. Oni kroz igre oslikavaju životne situacije (u kući, bolnici, prodavnici, vrtiću...) i biraju uloge sa različitim zanimanjima (doktor, slikar, nastavnik, kuvar...).

Neophodno je nastaviti razvoj društvenih veština (komunikacija, rad u grupi,...), razvijati sposobnosti biranja i igranja uloga, podstičući međusobnu usklađenost dečjih aktivnosti. Na primer: jedno dete predlaže igru „vozača i putnika“; jedno dete želi da igra „vozača“, a druga deca postaju „putnici“. Tada oni koriste svoje početno znanje u igrama (primer: putnik treba da govori tihim glasom u autobusu).

Restoran

Ciljevi igre: razvijati maštu kod dece, sposobnost da se koristi pribor za stolom (pribor za jelo, čaše, šolje...) i pristojno ponašanje na javnim mestima (pravila "bontona")

Neophodni materijali: stolovi, stolice, pribor za jelo, jelo (sok, bombone, keks, hleb, namaz...), audio uređaj (CD plejer, kasetofon, radio...)

Tok igre: Jedno od dece je „konobar“, druga su „mušterije“. „Mušterije“ ulaze u restoran, pozdravljaju se, naručuju ono što žele, jedu, slušaju muziku, zabavljaju se i plešu. Ona, na primer, mogu organizovati i rođendan nekog iz grupe.

Uputstva:

- Poželjno je da deca menjaju uloge.
- Potrebno je pratiti da li deca govore usklađeno i ispravno (da ne pričaju u glas, da ne viču, ne psuju...).

Putnici i pešaci

Ciljevi igre: podučiti decu odgovornostima „vozača“, „putnika“ i „pešaka“; razvijati maštu i sposobnost snalaženja u različitim situacijama

Neophodni materijali: odgovarajuća odeća, automobili, semafori

Tok igre: Prostorija se pretvara u „ulicu“. „Pešaci“ moraju prolaziti po belim crtama. „Policajac“ upravlja kretanjima „vozača“ i „pešaka“ na „ulici“. „Pešaci“ pešače trotoarom; čekaju „gradski prevoz“; sede u „prevozu“ i postaju „putnici“. „Putnici“ treba da budu ućtivi, da govore tiho, ustupaju sedišta „odraslima i deci“; treba da plaćaju prevoz i izlaze iz prevoza. Grupa dece želi da pređe ulicu, ali semafor pokazuje crveno svetlo, što znači „Stop!“. Žuto svetlo se ukljućuje, što znači „Pažnja!“, a kada se pojavi zeleno svetlo, sva deca prelaze ulicu i tako redom.

Uputstva:

- Sva deca treba da budu aktivna i da poštuju pravila igre.

6.2 Didaktićke igre

Ovde se nastavlja rad na kombinovanju razlićutih stavki i predmeta po velićini, boji, obliku i dimenzijama.

Važno je, takođe, dalje razvijati sposobnost da se prikupe delovi i upotpuni predmet. Na primer: voditelj može nacrtati jednostavne oblike na velikom papiru (krugovi, trouglovi, jabuke,...), a zatim ga podeliti na nekoliko delova i razdeliti deci. Deca, zatim, treba da sastave sve delove kako bi dobila potpunu sliku lista.

U ovoj fazi se razvijaju i pojmovi dimenzija (desno-levo, napred-nazad, gore-dole), što se može postići u toku fizićkih aktivnosti, slušanja muzike... Na primer: jedno dete može stati u centar, druga mogu stati na levu i desnu stranu, napred i pozadi. Onda se nastavnik/roditelj može obratiti detetu koje stoji na levoj, desnoj strani, napred ili pozadi.

Ko šta zna?

Cilj igre: provera dečijeg znanja o životinjama

Neophodni materijali: kartice sa slikama divljih i domaćih životinja, bedževi u dve boje

Tok igre: voditelj slike divljih i domaćih životinja stavlja na sto okrenute na dole. Deca prilaze stolu jedno po jedno, otvaraju po jednu sliku i imenuju životinju sa slike. Zatim navode osobine te životinje (domaća ili divlja, boja, veličina, čime se hrani...). Za svaki ispravan odgovor, dete dobija poklon (bedž); Takođe, dete koje je ispravilo ili dopunilo odgovore druge dece, može dobiti bedž druge boje. Ona deca koja dobiju najviše bedževa, pobeđuju u igri.

Pravila igre:

- Svako dete otvara samo jednu sliku.
- Dete najpre pokaže sliku drugoj deci, a zatim daje odgovor.
- Slike treba da budu dovoljno velike da sva deca mogu da vide (npr. 10x15cm).
- Detetu koje je izvuklo sliku treba dati dovoljno vremena za odgovor (u zavisnosti od sposobnosti svakog deteta).
- Druga deca ne treba da daju/dopunjavaju odgovor pre voditeljevog znaka.

Uputstva:

- Sva deca treba da učestvuju u igri.
- Svako dete treba podsticati da da što više odgovora. Voditelj može da proceni da li je potrebno da postavlja potpitanja (na primer "Da li je to divlja ili domaća životinja?" "Da li je velika ili mala?"...).
- Voditi računa da deca poštuju pravila igre.

Šta se od čega pravi?

Ciljevi igre: razvijati vizuelno pamćenje, razmišljanje, maštu

Neophodni materijali: različiti predmeti u prostoriji, krugovi u boji

Tok igre: voditelj govori „Hajde da vidimo, ko zna od čega se šta pravi!“. Deca pokazuju različite predmete u prostoriji (nameštaj, prozorsko staklo, lampu, slike na zidu i slično) i kažu od čega su napravljeni. Da bi mogao da zna koje su materijale deca imenovala, voditelj unapred pripremi krugove u boji. Zelene krugove daje onoj deci koja su imenovala drvo kao materijal, bele onima koji su imenovali staklo i žute onima koji su imenovali metal.

Nakon završetka igre, deca broje krugove i zajedno zaključuju kojih vrsta materijala ima najviše i koje su sve stvari od njih napravljene.

Pravila igre:

- Svako dete može da imenuje najviše tri predmeta.
- Kada jedno dete govori, ostala deca slušaju.
- Svako dete čuva dobijene krugove i ne uzima ih od druge dece.

Uputstva:

- Sva deca treba da učestvuju u igri.
- Deca treba da poštuju pravila igre.

Pogoditi nagađajući

Ciljevi igre: razvijati čulo dodira

Neophodni materijali: torba, povrće, voće, geometrijski oblici, igračke

Tok igre: Deca sedaju u krug. Voditelj donosi torbu punu različitih predmeta. On zatim kaže: „Danas igramo igru „Pogađanja nagađanjem“. Ima mnogo različitih stvari u mojoj torbi, ali neću pokazati ili reći šta su one. Sada će svako od vas staviti ruku u torbu, dohvatiti jedan predmet, opipati ga i pokušati da da odgovor koji predmet je unutra.“

Jedno dete dolazi do voditelja, stavlja ruku u torbu i pogađa predmet, na primer: „U torbi je jabuka“. Onda ono izvadi predmet, pokazuje ga drugoj deci i stavlja ga na sto. Igra se nastavlja dok se torba ne isprazni.

Pravila igre:

- Svako dete može da pogađa samo jedan predmet, dajući najviše tri odgovora.
- Treba utvrditi vreme opipavanja predmeta (npr. 1 minut).
- Kada jedno dete govori, ostala deca slušaju.

Uputstva:

- Voditelj vodi računa da deca poštuju pravila igre.
- Voditelj na kraju igre treba da motiviše decu da primene stečeno znanje (igra koristi deci sa oštećenjem vida da se lakše snalaze u svakodnevnom okruženju, ali i drugoj deci u nekim situacijama – npr. nestanak struje).
- Voditelj treba da vodi računa da broj predmeta u torbi bude najmanje jednak broju dece.
- Treba voditi računa da predmeti budu takvog oblika i sastava da ne dođe do povređivanja.

6.3 Igre akcije

Na ovom nivou igre akcije zahtevaju veće fizičko angažovanje dece, pa je važno uskladiti njihov sadržaj sa vremenskim prilikama/dobom dana. Igre koje zahtevaju manje akcije preporučuju se za letnji period, ili za kraj dana kada su deca umorna.

Tokom prva dva nivoa igara voditelj je podučavao decu pravilima ponašanja, kroz igre su razvijane i unapređivane njihove veštine, znanja i sposobnosti. Sada, deca već jasno razumeju da se pravila ponašanja moraju poštovati i da se mora postupati u skladu sa njima. Oni sada brže i radije prihvataju različite uloge u igrama akcije. Uz podršku voditelja, oni počinju da se igraju složenijih igara (na primer: medved je spavao u svojoj jazbini; lisica je lukava; zec je kukavica i živahan je); ako se u igri koriste pesmice, voditelj prepušta (uz podršku) njihovo recitovanje deci koja žele da ih izrecituju.

Jedan od preduslova za odvijanje ovih igara je sposobnost dece da se jasno orijentišu u prostoru. U ovoj fazi, deca već mogu da se orijentišu u prostoriji i da nakon objašnjenja voditelja brzo i pravilno pronađu mesto koje im je namenjeno.

Akcione igre su jedan od načina da se razvije prijateljstvo, solidarnost i timski duh, zato što deca zajedno nastupaju i uče da aktivnosti svakog od njih utiču na zajednički rezultat.

Mišolovka

Ciljevi igre: razvijati sposobnost reagovanja na signal, upornost, spretnost, usklađenost radnji, govor, pamćenje, fleksibilnost, sposobnost brze orijentacije.

Neophodni materijali: maske miševa

Tok igre: Deca se podele u dve grupe. Deca u manjoj grupi se uhvate za ruke i formiraju krug, kao za igru „Ringe raja” (ovo je „mišolovka”). Druga deca su „miševi” i stoje izvan kruga. Deca koja predstavljaju „mišolovku” hodaju u krug i pričaju kratku pesmicu o miševima.

„Vija mačka miša draga
Bez ikakve psovke,
Vijala ga, vijala ga
Okolo mišolovke.

Kad se mišu učinilo
Da već nema moći,
Proturi se kao šilo
Pa u lovku skoči.”⁴

Kada se poslednji stih završi, oni staju, puste se i stave ruke pored tela, kao da se mišolovka otvara. „Miševi” počinju da ulaze i izlaze iz mišolovke. Nakon voditeljevog signala: „Hop!”, „mišolovka” se zatvara (deca se ponovo hvataju za ruke i zbiju se). Igrači koji ne mogu da izađu iz „mišolovke” smatraju se „ulovljenim miševima”. Oni se pridružuju deci koja stoje u krugu, tako da „mišolovka” postaje sve veća. Kada je uhvaćena većina miševa, deca mogu da zamene uloge i nastave da se igraju. Ova igra se može ponoviti 3-4 puta.

Pravila igre:

- Tek nakon izrecitovanog poslednjeg stiha, deca mogu da stanu i puste ruke.
- Deca treba da se ponovo uhvate za ruke tek nakon što voditelj da signal „Hop!”
- Kada se „mišolovka” zatvori, „miševima” nije dozvoljeno da pokušavaju da izađu.

⁴ J. J. Zmaj

Uputstva:

- Treba omogućiti da deca razumeju stihove i da ih jasno izgovaraju.
- Voditelj treba da pohvali one „miševe“ koji nisu bili uhvaćeni.
- Umesto glasovnog signala, voditelj može koristiti i druge signale (npr. podigne ruku, pljesne rukama, mahne zastavicom, dune u pištaljku...).

Guske, gušćar i vuk

Ciljevi igre: razvijati: sposobnost da se reaguje na signal, upornost, pamćenje, fleksibilnost, sposobnosti trčanja, brzog orijentisanja i govora.

Neophodni materijali: kostimi/maske gusaka, vuka i gušćara

Tok igre: U jednom uglu prostorije, treba nacrtati liniju čija unutrašnjost predstavlja „gušćiju kuću“. Levo ili desno od gušćije kuće (u nekom od uglova) nalazi se „vučja jazbina“. Ostali delovi prostora su „livada“ kojom „gušćar“ šeta i čuva svoje „guske“.

Na početku igre, „Guske“ trče i skaču po „livadi“

U nekom trenutku, kreće razgovor:

- „**gušćar**“ (doziva guske): „Vratite se kući!“
- „**guske**“ (prestaju da trče i sve pitaju): „Zašto?“
- „**gušćar**“: „Vuk je u blizini!“
- „**guske**“: „Šta će nam on uraditi?“
- „**gušćar**“: „Poješće vas!“
- „**guske**“: „Koje je boje?“
- „**gušćar**“: „Crne (bele, sive...), dođite kući brzo!“

„Guske“ počinju da trče kući sa rukama uz telo (imitirajući guske). Tada „vuk“ izlazi iz svoje „jazbine“, prepreči „guskama“ put i pokušava da ih uhvati (dodirnuvši ih). Nakon što ih dodirne „vuk“ ih vodi u svoju „jazbinu“.

Pravila igre:

- Tek kada gušćar izgovori poslednju reč „...brzo“, deca treba da počnu da trče u „gušćiju kuću“. U isto vreme i „vuk“ napušta svoju jazbinu.

- „Vuk” može da uhvati „gusku” samo na „livadi”, u guščijoj kući su one bezbedne.
- Vuk „hvata” guske isključivo dodirrom (ne udaranjem, guranjem, saplitanjem...).

Uputstva:

- Voditelj deci prepušta odabir uloga, a on im samo pomaže u tome.
- Sva deca treba da učestvuju u igri, i da dobiju priliku (ukoliko žele) da igraju sve uloge.
- U zavisnosti od broja dece i raspoloživog prostora, voditelj se sa decom može dogovoriti da imaju i dva vuka, kako bi igra bila aktivnija i interesantnija.
- „Guske”, „vuk/ovi” i „guščar” treba da dobiju odgovarajuće kape/kostime.
- U početku, voditelj može igrati ulogu „guščara”, a onda deca mogu preuzeti ovu ulogu.
- Voditelj treba da pohvali one „vukove” koji ulove najviše „gusaka” i one „guske” koje nisu bile ulovljene.
- Razdaljina od „guščje kuće” i „livade” treba da bude 10-12 metara (preporuka je, da se ova igra, ukoliko za to postoje uslovi, igra na otvorenom).
- Nakon 2-3 kruga, voditelj može pozvati decu da zamene uloge.
- Jedan krug igre traje 5-7 minuta.

Nemojte ukvasiti stopala

Ciljevi igre: razvijati upornost, spretnost, fleksibilnost, sposobnost održavanja ravnoteže i jačati mišiće leđa i trbuha.

Neophodni materijali: četiri stolice, cvetovi i kamenje od papira, papirne trake (kanap)

Tok igre: Deca sede na stolicama na jednoj strani prostorije. Ispred njih, 4-5 koraka dalje, postavljena je startna linija. Na metar od startne linije postaviti trake dužine 3 metra, na međusobnom odstojanju od 30 centimetara od papira, koje predstavljaju 4 „potoka” (trake predstavljaju obalu „potoka”). Na jedan metar od kraja „potoka” treba postaviti 4 male stolice na oko 2-3 koraka jednu od druge u jednom redu (rastojanje između stolica treba da bude jednako rastojanju između „potoka” – naspram svakog potoka, po jedna stolica. Na stolicama se nalazi cveće od papira.

Voditelj poziva 4-oro dece i daje svakom od njih po 2 papira (koji predstavljaju kamenje). Nakon voditeljevog signala „Start!” deca dolaze do „potoka”, stave jedan papirić i stanu na njega, onda stave drugi ispred sebe

i stanu na njega, i ovo ponavljaju sve dok ne dođu do kraja „potoka”. Pošto na ovaj način pređu „potok”, dolaze do stolice, uzimaju svoj cvet i podižu ga. Pobjednik će biti dete koje ne padne sa svog „kamenja” na „potoku” i koje prvo podigne cvet.

Onda se deca vraćaju na početak i daju „kamenje” sledećim igračima. Igra se nastavlja sve dok sva deca ne prođu „reku” i ne dobiju svoje „cveće”. Igra traje oko 6-8 minuta.

Pravila igre:

- Igra počinje kada voditelj da signal.
- Deca mogu preći potok isključivo koračajući po „kamenju”.
- Deca ne smeju da bacaju „kamenje”, već da ga lagano spuštaju u „potok”.
- Ako neko dete „upadne u potok”, uzima svoje kamenje i ponovo kreće od starta (može da pogreši najviše tri puta u jednom krugu).
- Krug je završen tek pošto sva deca pređu „potok”.
- Svako dete uzima samo po jedan cvet.
- Deca ne smeju da ometaju ostale igrače dok prelaze „potok”.

Uputstva:

- Na početku igre, voditelj može izabrati kreativan način za određivanje redosleda igrača (na primer „lutrija”).
- Dimenzije „kamenja” su 20x30 cm.
- Ukoliko kamen nije napravljen od čvršćeg papira, preporuka je da napravite rezervne, kako biste mogli da ih zamenite, ako se neki pocepa.
- Sva deca treba da učestvuju u igri.

6.4 Pozorišne igre

Pozorišne igre su slične igrama uloga, ali razlika između ove dve vrste igara je u tome što se ovde deca uglavnom igraju prema scenariju koji su preuzeli iz književnosti, kao što su: pesme, bajke, romani, itd. Voditelj deci predlaže teme (bajku, basnu, pesmicu...) za koje zna da mogu da ih brzo i lako nauče. Ponekad, voditelj može preuzeti neku od uloga u igri i igrati se sa decom. Na primer: „Deda i repa”, „Pepeljuga”, „Crvenkapa” i slično.

Ove igre imaju važnu ulogu u razvoju dečjeg razmišljanja, mašte i jasnog govora.

U toku pozorišne igre, deca uče da budu odgovorna, a preuzimanje uloga utiče na njihovo ponašanje tako što im pomaže da razvijaju samopouzdanje i organizovanost.

U ovim igrama likovi mogu biti deca ili lutke koje oni pokreću, razmeštaju, i umesto kojih govore.

Ove igre se preporučuju starijim i/ili predškolskim grupama, zato što deca tog uzrasta imaju razvijeniji govor, maštu i razmišljanje. Naravno, ove igre zahtevaju da deca pokažu puno veštine i zalaganja kako bi uskladili govor i pokrete. Voditelj ovo može postići samo sistematskim i upornim radom sa decom.

Najpre, voditelj čita ili priča odabrano književno delo, pokazujući odgovarajuće slike, igračke i izvodeći neke delove iz pozorišne igre (na primer: sa lutkom „Crvenkape“) upoznaje decu sa njegovim sadržajem i likovima. Zatim pomaže deci da nauče dijaloge, odaberu/naprave kostime i igračke... Učešće dece u pripremi predstave povećava njihovo interesovanje prema književnim delima i likovima. Ukoliko je odabrano delo složenije, zahtevaće više vremena i strpljenja za pripremu.

Na primer: ako deca pripremaju predstavu ruske narodne bajke „Deda i repa“, voditelj u početku čita bajku naglas (ili neko dete ukoliko ima onih koji znaju da čitaju); objašnjava nepoznate reči; postavlja pitanja koja se tiču tog književnog dela, i tek nakon toga pomaže deci u podeli odgovarajućih uloga.

Nakon pripreme i naučenih uloga sledi izvođenje predstave.

Manja deca lako i rado igraju uloge životinja u pozorišnim igrama.

Za starije grupe, mogu se odabrati komplikovanije igre, u kojima su junaci ljudi. Kada u grupi ima i dece sa smetnjama u razvoju, voditelj ih uključuje u igru, naravno vodeći računa o njihovim pojedinačnim veštinama i sposobnostima.

7. Umesto zaključka

- **Ako je dete često kritikovano, ono nauči da okrivljuje druge.**
- **Ako je dete ismevano, ono postaje stidljivo.**
- **Ako se okolni svet neprijateljski ponaša prema detetu, ono počinje da se bori.**
- **Ako dete živi slušajući optužbe, ono stiče osećaj krivice.**
- **Ako dete živi u slozi, ono postaje strpljivo.**
- **Ako je dete nežno ohrabrivano, ono veruje ljudima.**
- **Ako se detetu obraćamo sa poštovanjem, ono nauči da ceni.**
- **Ako dete prepoznaje iskrenost, ono postaje pravdoljubivo.**
- **Ako se dete oseća sigurnim, ono nauči da veruje.**
- **Ako se dete ohrabri, ono nauči da vrednuje sebe.**
- **Ako je dete prihvaćeno i okruženo nežnošću, pronaćiće ljubav u ovom svetu.**

(Nepoznati autor)

Španskih boraca 4,
11070 Novi Beograd,
tel/fax: 011 / 2 131 261
e-mail: amity1@eunet.rs
web: www.amity-yu.org

2011.